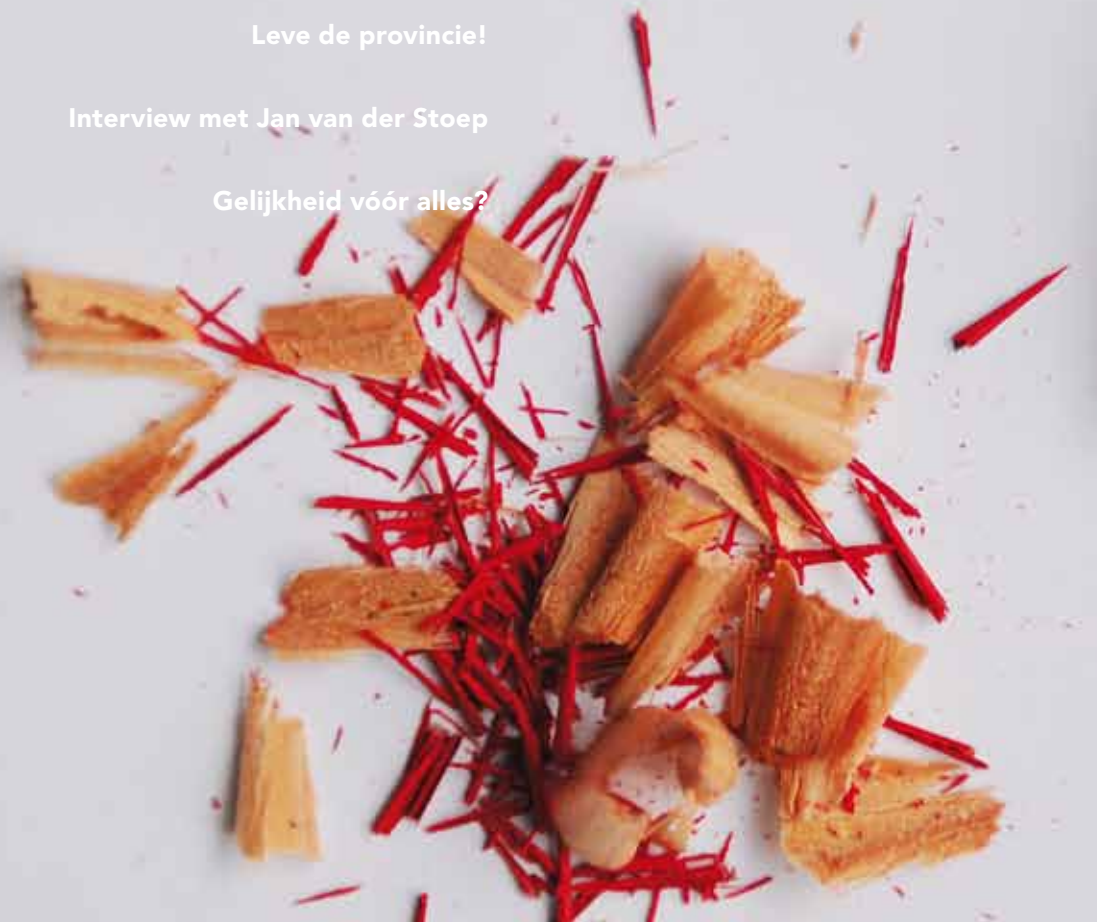

Het profiel van de ChristenUnie

Leve de provincie!

Interview met Jan van der Stoep

Gelijkheid vóór alles?

Verkiezingen? Welke verkiezingen?!

VOORwoord

Verkiezingen? Welke verkiezingen?!

De verkiezingen die volgende maand plaatsvinden zullen niet alleen gaan over uw regio, maar ook over landelijke verhoudingen en internationale vraagstukken. Natuurlijk, u kunt straks stemmen op provinciale politici en kandidaten voor de waterschappen, maar Tweede en Eerste Kamerleden zullen zich nadrukkelijk bemoeien met de campagnes. En die campagnes worden op hun beurt weer gestempeld door recente gebeurtenissen van over de grens. Wat voor verkiezingen worden dit?

Gele kaart

Premier Rutte heeft aan het begin van dit jaar aangegeven dat deze verkiezingen het kabinet direct zullen raken. Een slechte uitslag voor VVD en PvdA – en daar ziet het naar uit – betekent een gele kaart voor het regeringsbeleid. Concrete consequenties zal hij er echter niet uit trekken. Hoe slecht de uitslag eventueel ook wordt, het kabinet zal blijven zitten. Daar zijn goede redenen voor te verzinnen, want wat losse nieuwe landelijke verkiezingen nu precies op? Bovendien blijft het zo dat de verkiezingen van 18 maart formeel gezien 'gewoon' gaan over regionale vraagstukken, zoals infrastructuur, water en ruimtelijke ordening.

ChristenUnie 15 jaar

Hoe staat de inmiddels 15-jarige ChristenUnie er intussen voor? De partij heeft een paar bewogen jaren achter de rug, met veel verantwoordelijkheid en een belangrijke landelijke bijdrage – zonder officieel lid te zijn van de coalitie. Joel Voordewind en Jacob Pot blikken in het openingsartikel terug op de afgelopen tijd en kijken vanuit de Tweede Kamer (en als campagneleiding) vooruit naar de verkiezingen: waar moet de ChristenUnie op inzetten in 2015? Hoe moet de partij zich tijdens de campagne positioneren in deze unieke fase van constructief oppositievoeren? Senator Roel Kuiper vult hun bijdrage aan met een perspectief vanuit de Eerste Kamer, dat momenteel zo'n cruciale rol vervult en waar u indirect voor kiest als u stemt voor de Provinciale Staten.

Bericht vanuit het WI

Tot slot een triest, persoonlijk bericht vanuit het WI. Onze zeer gewaardeerde collega Dinie Aalbers is ernstig ziek, naar menselijke maatstaven ongeneeslijk. Het doet ons buitengewoon verdriet haar te moeten missen in ons midden, als mens en als managementassistente die het WI-werk jarenlang met veel passie ondersteund heeft. Dinie had veel contacten met donateurs, onder meer op bijeenkomsten en via de mail, wellicht ook met u. Wij wensen Dinie en haar familie kracht, troost en Gods zegen toe.

GEERT JAN SPIJKER, EINDREDACTEUR

INHOUDSOPGAVE

- 04** - De I CU campagne | JOEL VOORDEWIND EN JACOB POT
- 10** - De aanslagen in Parijs raken onze stembus | ROEL KUIPER
- 12** - Leve de provincie! | HERMAN SIETSMA
- 16** - Christelijk-sociaal waterbeheer | GERARD VAN DEN BRANDHOF
- 18** - 'Dubbelloyaliteit' onder stemmende studenten | MYRTHE MEESTER
- 20** - Politiek en participatiesamenleving | WOUTER BEEKERS
- 24** - Grondstoffentekort oplossen in de regio? | WIM KOK
- 28** - Democratie van het open midden | LAMBERT PASTERKAMP
- 32** - Regeren in oorlogstijd | GUIDO HOOVELD
- 38** - Gelijkheid vóór alles? | TYMEN VAN DER PLOEG

WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VAN DE CHRISTENUNIE

ChristenUnie
Bestuursvereniging

DenkWijzer, studieblad van de ChristenUnie. Jaargang 15, nr. 1, februari 2015.

Oplage: 6000 | ISSN: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de mr. G. Groen van Prinsterer stichting) en de Bestuursvereniging van de ChristenUnie. DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan losse abonnees.

- Meer informatie over abonnement of donateurschap via: wi.christenunie.nl
- DenkWijzer verschijnt 3 keer per jaar.
- Deadline kopij volgende nummer: 01-05-2015
- Donateurschap WI per 01-01-2015: € 36,00* per jaar. T/m 26 jaar € 20,00.*
- Donateur WI (kwartaalbetaling) € 9,00 mogelijk met aut. incasso.

*Bij aut. incasso, anders € 2,50 toeslag

Redactie:

Eppo Bruins (hoofdredacteur)
Bort Koelwijn (namens bestuursvereniging)
Bernadette van den Berg (namens bestuursvereniging)
Wouter Langendoen (namens Tweede Kamerfractie)
Geert Jan Spijker (eindredacteur)

Vormgeving:

frivista | Amersfoort

Fotografie:

Folkert Rinkema, ChristenUnie, WI

Druk:

Drukkerij De Bunschoter

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

Legaten:

Gedenkt u het WI testamentair dan luidt de tenaamstelling: Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie, 'Mr. G. Groen van Prinsterer stichting' Amersfoort. KvK dossiernr. 32084387.

Postbus 439, 3800 AK Amersfoort
Telefoon: 033 - 422 69 60
Email: denkwijzer@christenunie.nl
www.wi.christenunie.nl
www.bestuurders.christenunie.nl

Mocht u de toezending van DenkWijzer of uw donateurschap willen opzeggen, doe dit dan schriftelijk voor 31 december (per post of via ledenadministratie@christenunie.nl).

© ChristenUnie 2015
Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

A photograph of a man and a child feeding seagulls on a Parisian bridge. The man is wearing a black beanie and a dark jacket, and the child is wearing a red beanie and a floral patterned jacket. They are both seen from behind, looking out over the water. A hand on the left is feeding a seagull. The background features the Notre-Dame de Paris cathedral and a bridge over the water. The sky is blue with many seagulls flying.

ICU campagne

WAAR ZET DE CHRISTENUNIE OP IN TIJDENS DE KOMENDE VERKIEZINGEN?

DOOR JOEL VOORDEWIND EN JACOB POT

De Nederlandse politiek heeft een aantal roerige jaren achter de rug. De ChristenUnie heeft haar verantwoordelijkheid genomen door constructief mee te doen. We hebben kans gezien met de coalitiepartijen delen van onze idealen en punten uit ons verkiezingsprogramma te realiseren. Zo konden we bijsturen en werken aan verwezenlijking van onze idealen. In dit artikel een terugblik op de afgelopen drie jaar en een vooruitblik op de komende verkiezingen. Waar zet de ChristenUnie op in?

Afgelopen kerstreces moest ik denken aan het 'schoonvegen' van het tempelplein door Jezus. Iedereen vond het normaal. Kopen en verkopen en handeldrijven. Maar Jezus liet zien: daar gaat het niet om. Dat brengt ons tot de vraag: waartoe zou Jezus ons corrigeren als christenen en als christen-politici, als hij nu terug op aarde zou komen? Een goede vraag aan het begin van een jaar waarin we volop campagne gaan voeren voor de Provinciale Staten en de waterschappen.

ICU: opzien en omzien

We kennen het hoogste gebod: God liefhebben boven alles en onze naaste als onszelf. Het gaat dus niet om ons. Maar allereerst om het dienen van God en onze naasten. Oftewel ICU, ik zie (op naar) U. En ICU, ik zie jou. Omzien naar elkaar. Dit leren we ook van Jezus' wandeling op aarde. Van Jezus werd verschillende keren gezegd dat hij met ontferming bewogen was. Hij had oog voor mensen. Dat geeft ook politici te denken. We kunnen overal regels voor bedenken, maar als we geen ruimte laten voor compassie, wordt onze samenleving een kille, eenzame samenleving. God gaf richtlijnen aan de overheid: het recht doen aan de armen, de weduwe en de vreemdeling, en het beheer van Zijn schepping. Maar recht doen door de overheid ontslaat ons niet van onze roeping om als mensen om te zien naar elkaar. Of we die opdracht centraal stellen, zullen we ons steeds opnieuw moeten afvragen. Hebben we de juiste dingen gedaan en de juiste dingen goed gedaan? Als campagneleider voor de provinciale

verkiezingen ga ik graag op die vraag in. Ik neem hierbij het jaar 2020 als vertrekpunt. Hoe zouden we in dat jaar, vijf jaar van nu, willen terugblikken op de ChristenUnie in de jaren 2012–2014, vanaf de verkiezingen tot nu? En hoe zullen we dan terugkijken op wat we gedaan hebben in de jaren die voor ons liggen, 2015 tot 2020?

De ChristenUnie in 2012 en 2013

De ChristenUnie stond in de loop van 2013 voor een belangrijke vraag. Een jaar eerder was het kabinet-Rutte I roemloos ten onder gegaan. Het avontuur van CDA en VVD met de PVV was vooral getekend door een destructieve confrontatiepolitiek van 'rechts' Nederland met de rest van het land, om de woorden van de premier destijds te parafraseren. Na de val van dit minderheidskabinet koos de ChristenUnie voor een opbouwende houding. We waren met D66 en GroenLinks ontwerper en drager van het lente-akkoord. Zo kon de begroting voor 2013 alsnog op orde worden gebracht. De grote economische schade die het gevolg was geweest als dat niet was gelukt, bleef daardoor uit.

Na de verkiezingen van 2012 trad het kabinet-Rutte II aan. Het motto van het regeerakkoord was 'Bruggen bouwen'. Daarvan kwam het echter pas een jaar na de verkiezingen. Niet op initiatief van het kabinet, maar mede op initiatief van – weer – de ChristenUnie. Dit keer samen met de SGP en D66. Anders dan – opnieuw – partijen als SP en PVV, maar ook anders dan het CDA, kozen wij andermaal niet voor destructieve oppositie. We gingen de confrontatie niet uit de weg, maar wel vanuit een constructieve gezindheid. Zo werd de basis gelegd voor het herfstakkoord. Daarmee konden we bereiken dat gezinnen werden ontzien: de grote korting op de kinderbijslag ging niet door en het opzadelen van gezinnen met de kosten van schoolboeken evenmin; we werkten aan lastenverlichting, ook met het oog op ouderen, alleenstaanden en mensen met een laag inkomen; we richtten ons op werkgelegenheid, denk aan het laag btw-tarief voor de bouw; we kwamen chronisch zieken en gehandicapten te hulp en het nagenoeg schrappen van de uitkering voor weduwen en weduwnaars ging van tafel; belastingen werden vergroend; er ging meer geld naar onderwijs; en tot slot was er eindelijk goed nieuws te

melden voor defensie en veiligheid (en de regio): de kazernes Assen en Ermelo en de tbs-kliniek in Balkbrug bleven open.

2014: het jaar van de zorg

In het afgelopen jaar gingen de politieke debatten vooral over de hervormingen in de langdurige zorg, de jeugdzorg en werk voor mensen met arbeidsbeperkingen. Kwetsbare onderwerpen. Omdat het om mensen gaat die het niet (helemaal) op eigen kracht redden. Juist dan komt het er op aan die zorg niet alleen te regelen vanuit 'Den Haag', maar vanuit het concept van 'zorg voor elkaar'.

In reactie op het toen nog bijna inhoudsloze woord 'participatiesamenleving' uit de troonrede van 2013, schreef de Tweede Kamer-fractie van de ChristenUnie daarom de nota *Meedenken, meehelpen & meedoen*, later ondersteund door de WI-publicatie *Coöperatiemaatschappij*. Fractievoorzitter Arie Slob dwong een debat af over de participatiesamenleving. We wilden de hervormingen niet los zien van een visie op die onderlinge zorg van mensen in de samenleving. En wij konden aan de hervormingen alleen meewerken, als die zorg voor elkaar daadwerkelijk overeind blijft. Om die zorg mogelijk te maken en te houden hebben we forse aanpassingen van de oorspronkelijke kabinetsplannen afgedwongen: 400 miljoen euro meer voor begeleiding en dagbesteding en 40 miljoen euro meer voor huishoudelijke hulp; daarnaast dwongen we een halvering van de bezuiniging op jeugdzorg af.

Zorgverzekeraars

En ja, in lijn met het zorgakkoord met de sector (en dus ook met de opvattingen van ziekenhuizen en patiëntenorganisaties) stemden wij er mee in dat verzekeraars voortaan beter ondeugdelijke of te dure zorg van zorgaanbieders kunnen tegengaan. Dat is hard nodig, want te vaak kan het goedkoper en beter, maar gebeurt dat niet. De eerstelijnszorg blijft overigens buiten schot. Vooral op aandringen van de ChristenUnie kan iedere Nederlander altijd zelf de eigen huisarts, tandarts, kraamzorg, thuiszorg, etc kiezen. En er blijft ruimte voor kleine zorgaanbieders en identiteitsgebonden zorg. Verzekeraars moeten niet te machtig worden; daarom is ook de positie van de verzekerden versterkt, onder meer via zeggenschap over het inkoopbeleid. Om precies dezelfde redenen, zorgen dat het geld

in de zorg terecht komt waar het hoort, stemden we tegen het mogelijk maken van winstuitkeringen in de zorg. In de zorg moet zorgverlening het leidende motief zijn. En niet winstbejag.

Ontwikkelingssamenwerking

En dan de bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking. Waar we deze bij het Lente-akkoord nog konden afwenden, wilde Rutte 2 die extra bezuiniging van 750 miljoen euro vanaf 2015 doorvoeren. Terwijl de wereld in brand staat en er nog nooit zoveel vluchtelingen zijn geweest als nu (51 miljoen mensen). Dankzij met name onze inzet is alsnog 375 miljoen euro extra vrijgemaakt voor opvang voor (vooral Syrische) vluchtelingen in ons land en kwam 570 miljoen euro extra vrij voor noodhulp. We konden iets betekenen voor vervolgd en verdrukten. Ook kwam er extra geld voor verzoeningsprojecten in Israël en steun aan vervolgde geloofsgenoten.

De ChristenUnie in 2020

De besluiten zijn genomen, maar moeten hun gevolgen nog krijgen. Laten we terugkeren tot de vraag uit de inleiding. Kunnen we straks in 2020 zeggen dat de ChristenUnie heeft gedaan wat in onze dagen van de partij gevraagd wordt? Eén punt staat dan voorop: de ChristenUnie is altijd bereid om verantwoordelijkheid te nemen als onze idealen daarmee dichterbij komen. Maar er is iets dat daar nog boven uit stijgt. Het vaste vertrouwen dat er altijd hoop is. Dat is de diepe drijfveer achter Psalm 72, de zogenaamde psalm-norm. Die wijst immers vooruit naar het evangelie. Niet voor niets stelt Jezus in de Bergrede aan ieder van ons persoonlijk precies diezelfde indringende vragen die Psalm 72 aan heersers en politici voorhoudt. Wat heb jij gedaan voor zwakken? Voor verdrukten? Die boodschap geeft hoop voor de toekomst. Het is een uitnodiging om in navolging van Jezus Christus die compassie handen en voeten te geven. In ons persoonlijk leven, in ons maatschappelijk leven en in de politiek. Dat werk is in het verleden zegenrijk werk gebleken, heeft de wereld veranderd. Die inzet leidde in de geschiedenis – naast al te menselijke misslagen en zwarte bladzijden – onder meer tot strijd tegen slavenhandel, gedwongen prostitutie, drugsverslaving, armoede en sociaal onrecht. Noden dichtbij en ver weg. Als we dan vanuit

‘De armen zullen altijd onder ons zijn. Daar leggen we ons niet bij neer. Het is juist een aansporing om elke dag aan een meer rechtvaardige wereld te werken.’

2020 terugkijken op ons handelen in dit jaar en de komende jaren, wil ik ons daarom vooral toewensen, dat gezegd kan worden dat de ChristenUnie heeft voortgebouwd op die weg.

Drie opdrachten

Verder gaan op die weg betekent nogal wat. Want het werk is nooit af. Om met Jezus te spreken: de armen zullen altijd onder ons zijn. Daar leggen we ons niet bij neer. Het is juist een aansporing om elke dag aan een meer rechtvaardige wereld te werken. Dat is hard nodig, zeker in de wereld van nu. Denk aan het Midden-Oosten dat in brand staat en de grote aantallen vluchtelingen. Maar zie ook de uitdagingen in ons eigen land: het in goede banen leiden van de hervormingen in de zorg, werken aan werk voor meer mensen, het klimaatvraagstuk, de tegenstellingen tussen arm en rijk en spanningen tussen bevolkingsgroepen. Op drie grote uitdagingen ga ik hieronder kort in.

1. Een eerlijke economie (*Fair en Green Deal*)

De economische crisis lijkt haar dieptepunt te zijn gepasseerd. Maar tegelijk zitten we er nog midden in. Het aantal werklozen, het overheids-tekort, de schulden van overheid en burgers – het zijn allemaal nog punten van grote zorg. Herstel is alleen dan duurzaam mogelijk als we verder kijken dan deze economische crisis en ook het oog slaan op de crises daarachter: de slinkende grondstoffen- en voedselvoorraden, de energie- en klimaatcrisis. En op alle morele vragen die daarachter weer schuil gaan. Als we terugkijken in 2020 op dit jaar wens ik ons daarom toe dat wij wezenlijke stappen hebben kunnen zetten richting een eerlijker en duurzamer economie. Een waarin Bijbelse principes als rent-meesterschap een rol spelen; een waarin beseft wordt dat geen samenleving toekomst heeft die armen en bezitlozen blijvend zonder perspectief laat; een waarin we weten dat onze rijkdom niet gepaard mag gaan met de uitbuiting van mensen die voor ons de goedkope producten maken. Denk aan de moderne slavernij rond kinderarbeid, gedwongen arbeid in werkkampen en mensenhandel. Als Jezus nu terug zou komen, dan lijkt me dit een van eerste dingen waar hij ons op zal wijzen. Natuurlijk, er hangt geen label aan onze kleren met daarop 'gemaakt door kinderhanden'. Productieketens zijn bij lange na nog niet

transparant - ondanks jarenlange inzet van onder meer de ChristenUnie.

Maar het kan anders. Daarvan zijn er gelukkig goede voorbeelden. Zie het bedrijf Mars, dat uitgaat van het wederkerigheidsprincipe. Geen daad of handeling van Mars mag ten koste gaan van klanten of contractspartijen. Alles moet gericht zijn op wederzijds voordeel. Er zijn ook bedrijven dichterbij te noemen, zoals Berman, dat werknemers een rechtstreeks belang geeft bij het goed draaien van het bedrijf (zie ook het vorige nummer van *DenkWijzer*).

Verandering is mogelijk. Ook als het gaat om een omslag in onze omgang met de aarde. Dat is niet alleen noodzaak, maar biedt ook kansen voor innovatie en economische ontwikkeling. Inzetten op groei die geënt is op rooibouw leidt uiteindelijk tot structurele verarming. Inzetten op groei die gebruik maakt van de vruchten van de aarde leidt tot een structureel hoger welvaartsniveau. Om maar een voorbeeld te noemen: dan leg je je niet er bij neer dat de doelstelling voor duurzame energie nu al achterloopt, maar je zet echt in op wind en zon als energiebron van de toekomst. Je werkt aan verdere vergroening van de energiebelastingen, onder andere gericht op het faciliteren van lokale duurzame energieopwekking.

2. Een dienstbare samenleving

Het lijkt wel eens of de grote decentralisaties vooral gaan over een grote overheveling van verantwoordelijkheden van de overheid naar de burger. Van 'over de schutting' naar 'achter de schutting'. Ik wens ons toe dat wij anno 2020 kunnen zeggen dat wij in deze jaren handelden vanuit het besef dat het zo eenvoudig niet ligt. Ook bij meer nadruk op onderlinge zorg heeft de overheid altijd de verantwoordelijkheid om er voor zorg te dragen dat hulpbehoevenden recht wordt gedaan. Een voorbeeld is de zorg voor mensen met arbeidsbeperkingen. De vermindering van het aantal Wajonguitkeringen en Wsw-plaatsen gaat hand in hand met het creëren van arbeidsplaatsen voor deze werknemers bij het bedrijfsleven zelf. Het is dan aan de overheid om eraan bij te dragen dat deze werknemers recht geschiedt, dat dat werk inderdaad aangeboden wordt. Wij lopen er ook tegen aan dat er vangnetten nodig kunnen zijn die alleen door de overheid zelf

kunnen worden gespannen. De waarde daarvan moeten wij niet te licht opvatten. Is dit vangnet immers te zwak, of te klein, dan vallen mensen er doorheen.

3. Een respectvolle wereld

Ik kom tot een laatste uitdaging, van een iets andere orde. Een uitdaging die echter maar al te actueel is in een tijd van terreur in Frankrijk en gruweldaden van IS in Irak en Syrië en van Boko Haram in Nigeria: respect voor elkaars (geloofs-)overtuigingen, juist als die tegenover elkaar staan en schuren.

Ik zou willen dat we in 2020 kunnen terugkijken op een ChristenUnie die in deze jaren alles op alles zette om niet te werken aan verdeeldheid

en polarisatie in de samenleving, maar aan een vrijheidsbesef dat geen ruimte claimt ten koste van de ander, maar ten gunste van de ander. Of die ander nu christen is of moslim. Jood of atheïst. Links of rechts. Zo'n samenleving kan nooit een gesloten samenleving zijn. Zo'n samenleving betekent immers dat je je verantwoordelijk voelt voor elke medeburger. Of die burger hier geboren is of hier naar toe gevlucht. Die criminaliseer je niet, zoals het kabinet van plan was met de strafbaarstelling van illegaliteit. Dat hebben we weten te voorkomen. En je geeft asielzoekers in elk geval een menswaardige behandeling in ons land en dus op z'n minst bed, bad en brood. Omdat eenieder gemaakt is naar Zijn beeld. En daar blijven we dus voor strijden.

‘Verandering is mogelijk. Ook als het gaat om een omslag in onze omgang met de aarde. Dat is niet alleen noodzaak, maar biedt ook kansen voor innovatie.’

Zo’n samenleving weet ook dat vrijheden soms verdedigd moeten worden. Tegen dreigingen van buiten. En tegen meerderheden of minderheden die vrijheden van anderen wel willen beperken. Daarom verdedigen wij het recht op rituele slacht (door joden en moslims). En we hechten aan het recht van gemeenschappen om te leven overeenkomstig eigen geloof en denkwijzen. Mits binnen die gemeenschappen de vrijheden ook worden gehonoreerd.

En nu: aan de slag!

Wat betekent dit voor onze inzet bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Eerste Kamer? De christelijk-sociale politiek van de ChristenUnie is voor de Provinciale Statencampagne samengevat in de volgende drie speerpunten: zorg voor elkaar, zorg voor banen en zorg voor leefbare regio's. De uitdagingen die ik hierboven de revue heb laten passeren keren hierin terug. En dan is het nu: werk aan de winkel! In Den Haag – en in alle gemeenten – is nu de prioriteit het in goede banen leiden van de decentralisaties. Verder kunnen we verwachten dat het debat over het nieuwe belastingstelsel dit voorjaar serieus van start gaat. Dat komt ons goed uit. Want werken aan een andere economie, aan zorg voor en in de samenleving en aan zorg voor de schepping, heeft alles te maken met hoe ons fiscale stelsel eruiziet. Onze fiscale woordvoerder, Carola Schouten, heeft onze belangrijkste uitgangspunten al geformuleerd. We willen geen belastingstelsel dat werken duur maakt en dus lage lasten op arbeid. We willen niet dat iemand zich fiscaal in de vingers snijdt als een van beide partners zorgtaken op zich neemt. We willen vergroening van de belastingen en daarnaast een eerlijke vermogensbelasting die niet kleine spaarders treft maar daar belasting heft waar dat redelijk en eerlijk is. En tot slot willen we een stelsel dat de participatiesamenleving niet tegenwerkt, maar bevordert. Concreet: de giftenaftrek moet blijven.

Mensen als Jan

Op die manier werken we ook in Den Haag aan zorg voor elkaar, zorg voor banen en zorg voor leefbare regio's. Dat doen we als Tweede Kamerfractie natuurlijk niet alleen, maar met alle provinciale lijsttrekkers en kandidaat-Statenleden en met de Eerste Kamerledenkandidaten die

eveneens campagne voeren. We doen het samen met al die mensen in het land. Met mensen die op hun plaats en op hun manier werken aan zorg voor elkaar, zorg voor de schepping en elkaar zo kansen bieden. Neem bijvoorbeeld Jan. Iemand die elke maand met blinden op een tandem vele kilometers als vrijwilliger aflegt. Hij praat er niet over. Maar doet gewoon. Mensen als Jan willen we in de campagne centraal zetten. Mensen die zich inzetten voor de samenleving en elkaar. Vanaf 30 januari, de startavond van de campagne, zal daarom de actie ICU gelanceerd worden (zie kader). Onder het motto: I CU (I see you). Daarmee willen wij onze waardering tonen voor al die mensen die omzien naar anderen. Bijbelser kan het bijna niet. Dit is ook een nieuwe uitdaging voor de kerken om uit te reiken vanuit Gods liefde. Zet u ook uw vrijwilliger op de CU-website en roept u anderen daartoe op? God liefhebben en onze naaste, daar doen we het voor! Doet u mee met de I CU-campagne? ■

BOSJE BLOEMEN

Vanaf 30 januari kan iedereen, onder het motto I CU, op de website van de ChristenUnie, een foto posten met een korte toelichting van iemand die zich, zoals Jan, belangeloos inzet voor een ander. Halverwege maart krijgen al deze mensen die een vermelding hebben gekregen op deze website, een bloemetje thuisbezorgd.

Personalia

Joel Voordewind is Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie en Campagneleider van de komende verkiezingen. **Jacob Pot** is ambtelijk secretaris van de Tweede Kamerfractie van de ChristenUnie.

De aanslagen in Parijs raken onze stembus

DOOR ROEL KUIPER Wij zijn deze zomer wakker geworden aan de rand van een vulkaan. De kwetsbaarheid van onze vrede en veiligheid is blootgelegd door erupties van geweld in de wereld rondom ons. Dit heeft ook invloed op Nederland en op de komende verkiezingen. Wat betekent dit voor de ChristenUnie?

De wereld en de verkiezingen

De gebeurtenissen in de wereld (Oekraïne, Syrië, Irak, Noord-Afrika) dreunen na in ons land. Er is een 'rand van instabiliteit' rondom Europa, zo stelt het ministerie van Buitenlandse Zaken treffend. Scheidslijnen van elders worden in het Westen zichtbaar en roepen spanningen op. De aanslagen in Parijs treffen de democratische samenleving in het hart, maar vragen ook om nieuwe veerkracht, onderlinge betrokkenheid, verzoening. Tegenover terreur verdedigen we niet alleen onze vrijheid, maar vooral onze waarden, onze manier van samenleven, dat wat ons tot een samenhangende politieke gemeenschap maakt. Zonder saamhorigheid, zonder de wil er voor elkaar te zijn, zonder morele kaders, zonder burgers en overheden die het algemeen belang vooropstellen, lukt het niet een vitale samenleving op te bouwen. Het is onder meer aan de politiek hier woorden aan te geven en dit te stimuleren. Daar wordt op gelet bij de verkiezingen van 18 maart. Het lijken 'binnenlandse' verkiezingen, gericht op provinciale politiek, maar alles wat onze wereld nu raakt, keert terug bij deze stembus. Niets blijkt bij burgers zo hoog te scoren als een veilige en solidaire samenleving.

Meer dan 'maatregelen'

Krijgen we dat? Wie heeft het erover? Ik weet niet of het bij deze verkiezingen anders gaat, maar vaak is er het patroon (mede door versimpelde mediaframes) dat in de campagne slechts enkele concrete dingen doorklinken en dat pas na de verkiezingen naar een grotere visie wordt gevraagd. Uiteindelijk gaat het in de politiek om het grotere verhaal. Ook nu is dat de vraag: waar willen we heen met onze samenleving? We worstelen een crisis door, we staan voor grote Europese en mondiale problemen, wat zegt de politiek daarop? Het kabinet heeft in de afgelopen jaren veel in beweging gezet. Uit het hervormingsbeleid sprak de overtuiging dat Nederland de crisis voorbij moet zien te komen en dat de financiële huishouding van de staat op orde moet zijn. We staan er gelukkig iets beter voor. Maar hoe staat het met de politieke en sociale huishouding? Het is nu de tijd om te laten zien dat de nieuwe ordening in de zorg en het sociale domein, niet maar 'maatregelen' zijn, maar hoe ze ons verder helpen als samenleving. De minister-president heeft vaak gezegd dat hij wil dat we sterker uit de crisis komen. Welnu, wat maakt ons sterker?

Ons kapitaal

De ChristenUnie heeft een deel van de hervormingen gesteund, veel maatregelen bijgestuurd en concreet verbeterd. Ook de ChristenUnie-fractie in de Eerste Kamer heeft hier een aandeel in gehad. Er is gezorgd voor een zachtere landing van de zorg bij decentralisaties, voor landelijk opererende zorgaanbieders bleef ruimte, de woningmarkt kwam weer op gang. Belangrijk uitgangspunt was en is dat, als er bezuinigd moet worden, de lasten door iedereen meegedragen worden. Belangrijk uitgangspunt is dat we in tijden van crisis de gemeenschapszin niet ondermijnen, maar juist versterken. We mogen best van elkaar een extra zorginspanning vragen en mensen wijzen op eigen verantwoordelijkheden, maar dan wel zo dat onderlinge betrokkenheid erbij wint. We zijn er nog lang niet. Het werk begint pas. Er komt veel op mensen af. Daarom moeten we nu verder bouwen aan onze samenleving, aan onderling vertrouwen, verantwoordelijkheidszin en (sociale) veiligheid. Meer dan ooit voelen we de kwetsbaarheid en broosheid van ons bestaan. Christenen hoeven zich daarover niet te verbazen. Het 'kapitaal' van de samenleving zit niet opgesloten in onze portemonnee. We leven niet bij brood alleen. Het belangrijkste is dat we dat we bereidheid tonen er te zijn voor anderen, elkaar voort te helpen en te steunen, en niet te laten vallen. Daarom hebben we ons verzet tegen de mantelzorgboete, en deze is ook van tafel gegaan. We zetten ons in voor een zorgzame en verantwoordelijke samenleving.

Zorgverzekeraars

Van burgers mag gevraagd worden het algemeen belang voor ogen te houden. Maar dan moeten publieke instellingen dat ook doen. De reductie van topinkomens in deze sector is slechts een begin. Publieke instellingen die in het verleden door marktwerking of verzelfstandiging bijna letterlijk 'in de markt' zijn gezet moeten weer verbonden worden aan het publieke domein. Dat geldt bijvoorbeeld voor zorgverzekeraars. Wij hebben via de Eerste Kamer kunnen realiseren dat de invloed van verzekeren op het (inkoop)beleid van zorgverzekeraars substantieel wordt verbeterd, zodat verzekeraars weer als coöperaties gaan fungeren en niet nog verder de markt op worden geduwd. Dit zijn belangrijke winstpunten die de komende jaren hun vruchten gaan afwerpen.

Niet verrommelen

Voor zo'n dienstbare samenleving zetten we ons in. De komende jaren zal het politieke leven zich voor een belangrijk deel verplaatsen naar lokale overheden. Dat biedt nieuwe mogelijkheden voor burgers en overheden. Hiervoor bestaat een groot draagvlak. De RMO pleitte eerder voor meer 'zeggenschap' en ruimte voor 'zelforganisatie' (*Terugtrekken is vooruitzien*, 2013). Burgers moeten ruimte krijgen en daarbij niet steeds weer afhankelijk blijken van de overheid. Het WI van de ChristenUnie kwam met prachtige studies over de terugkeer van maatschappelijk initiatief en de coöperatiegedachte. De samenleving moet weer in handen komen van de burger. De samenleving is van de burger, niet van de overheid. Maar dan moeten we dit nu wel gaan realiseren. Zelfbeheer en zelfbestuur zijn vanouds belangrijke begrippen in Nederland. Dit land is opgebouwd door burgers die er zelf verantwoordelijkheid voor namen. Dat is het kapitaal waarmee we solidariteit in stand houden, vrede kunnen bewaren en invulling geven aan een gemeenschappelijk bestaan, waarin eenieder naar eigen overtuiging kan leven en bijdragen aan de samenleving. Wil Nederland als politieke gemeenschap niet verrommelen in een internationaal krachtenveld, dan zullen de contouren hiervan scherp moeten blijven, ook binnen de EU.

De taak van de ChristenUnie

Voor de ChristenUnie is zo'n dienstbare samenleving met een dienstbare overheid een belangrijk politiek idee. De visies die hierin meekomen zijn onmisbaar, juist in onze tijd. Daaraan hebben we houvast, ook als Eerste Kamerfractie. We laten ons leiden door de christelijke overtuiging dat niemand voor zichzelf leeft en dat we samen verantwoordelijk zijn voor elkaar en voor ons land. Onze samenleving is sterk geworden door christelijke waarden: naastenliefde, verantwoordelijkheidsbesef, respect voor elkaar en voor verscheidenheid. Die waarden zijn onmisbaar om onze samenleving te bouwen. Laten we dat vooral doen en anderen hierin meenemen. Dat is de taak van de ChristenUnie in een roerige en onrustige wereld. ■

Auteur

Roel Kuiper is fractievoorzitter van de ChristenUnie in de Eerste Kamer.

Leve de provincie!

DOOR HERMAN SIETSMAN **Terecht hebben de christelijke partijen vanouds sterk geïnvesteerd in de politiek van gemeenten en provincies. In het domein van de fysieke taken is de provincie belangrijker dan voorheen. Daar zijn principiële elementen (over scheppingsbeheer, duurzaamheid, rentmeesterschap) actueler dan ooit. Alle redenen voor burgers om het kiesrecht uit te gaan oefenen en voor gekozen bestuurders om werk te maken van het geloof in de kracht van provincies.**

Verkiezingen voor Provinciale Staten zijn zoiets als verplichte gymnastiek oefeningen; je weet dat ze goed voor je zijn, maar echt enthousiast word je er niet voor en vaak denk je dat ze niet helpen. Provincies spreken niet tot de verbeelding en informeert u maar eens in uw omgeving: er zijn weinig burgers die weten waarover de Statenverkiezingen in uw specifieke provincie gaan. De oorzaken ervan liggen verschillend. De provinciale politiek heeft ontegenzeggelijk een zwak politiek profiel (wanneer gaat het in de Statenzaal over waarden?), maar de oorzaak ligt veel dieper. De afgelopen decennia is de nationale politiek op het gebied van het binnenlands bestuur onvoldoende gericht geweest

op een betekenisvol en effectief middenbestuur. Ik bedoel daarmee dat taken en bevoegdheden die worden uitgeoefend in het domein tussen de centrale en de lokale overheid diffuus zijn georganiseerd. Daardoor kregen provincies nauwelijks profiel en waren (en zijn) ze in hun functioneren voortdurend afhankelijk van onderhandelingen met andere autoriteiten. Ik ga dit verderop toelichten. Eerst iets over de *Werdegang* van de Nederlandse provincies.

Na Napoleon

Tijdens de Franse bezetting had de politicus Gijsbert Karel van Hogendorp zijn schets voor een nieuwe constitutie al klaar. Hij wilde in verschillende

opzichten terug naar de voor-Franse tijd met sterke gewesten die weliswaar niet soeverein zouden zijn – de sinds 1798 met behulp van de Fransen gevestigde eenheidsstaat stond niet ter discussie – maar wel een grote mate van zelfstandigheid zouden bezitten. Een aardige illustratie hiervan is dat volgens hem de koning in alle statenzalen zou moeten worden ingehuldigd; alsof de Koning niet zou heersen over een Nederlands volk, maar over negen provinciale 'volken'.¹ Van Hogendorp vond in de grondwetscommissie zijn tegenstander in minister W.F. van Maanen. Deze Van Maanen was een politiek-kameleontisch fenomeen (hij kon zonder blikken of blozen switchen van het ambt onder Franse bezetting naar de nieuwe, van Fransen bevrijde, orde van het Koninkrijk). Van Maanen was – evenals de Koning zelf – een voorstander van een sterke eenheidsstaat die boven de provinciale positie uitging. Dat was begrijpelijk omdat de Republiek mede te gronde was gegaan door het eindeloze marchanderen en dwarsliggen van provincies; men leze er de mistroostige analyses van de raadpenarissen Van Slingelandt en Van de Spiegel op na.² Er kwam in de Grondwet van 1814 en 1815 (na de samenvoeging met België) weliswaar een bepaling over provinciale autonomie en medebewind, maar in de praktijk stelde de provinciale zelfstandigheid weinig voor. Er waren geen (organieke) wetten die aan de provinciale en lokale besturen een juridische positie verstrekten en evenmin bestond er ministeriële verantwoordelijkheid; de Koning kon met zijn Koninklijk Besluiten regelen wat hij wilde en hij wilde veel (men leze de adembenemende biografie van Jeroen Koch³). En dan had hij altijd nog zijn gouverneurs; de Koning aarzelde niet hen in te schakelen om te voorkomen dat er hem onwelgevallige Kamerleden dreigden te worden afgevaardigd.

Toename provinciale activiteit

Op basis van de nieuwe Grondwet van 1848 kon Thorbecke de wetten maken die een behoorlijke organisatie van het binnenlands bestuur mogelijk maakten: de Kieswet van 1850, de Provinciale wet van 1850 en de Gemeentewet van 1851. Maar ook in de periode erna is er opvallend weinig provinciaal beleid tot stand gekomen. De oprichting van een provinciale waterstaat in Zuid-Holland – toch niet de minst waterrijke provincie – moest in 1873 door Provinciale Staten worden afgedwongen; het

college van Gedeputeerde Staten zag er de zin niet van in. Pas bij de publieke nutsvoorzieningen (gas-, water- en elektriciteitsbedrijven, gezondheidszorg, ruimtelijke ordening) vanaf het begin van de 20e eeuw hebben provincies zich ontwikkeld; vooral na de Tweede Wereldoorlog namen de provincies hun aandeel in de groei van overheidstaken⁴. Aan het begin van de 21e eeuw zien we een sterke toename van provinciale activiteit: in de regionale economie, het natuurbehoud, de landbouw, de gebiedsontwikkeling, de infrastructuur en het openbaar vervoer. Het 'sociale domein' is door de provincies prijsgegeven, mijns inziens ten onrechte.⁵ Ik wil inzoomen op twee specifieke staatkundige aandachtspunten, namelijk de vraag hoe wij de provincie als fenomeen beoordelen en de positie van de provincie te midden van allerlei autoriteiten.

De provincie als gemeenschap?

Ligt er in de inrichting van ons openbaar bestuur een normatief element besloten? Is de positie van en de indeling in gemeenten en provincies een puur functioneel vraagstuk of zijn er in de bestuurlijke organisatie waarden aan de orde die om een bredere beoordeling vragen dan een puur functionele? Als we provincies en gemeenten uitsluitend beschouwen als middelen, namelijk instrumenten om tot productie van beleid te komen, zou een exclusief-rationele kosten-baten-analyse mogelijk zijn: wat is de optimale schaal van een provincie? Zijn provincies eigenlijk wel noodzakelijk? (Overigens is deze 'rationele' benadering nog ingewikkelder dan het lijkt; bestuurskundige analyses van voor- en nadelen van gemeentelijke herindeling wijzen steevast uit dat berekende voordelen tegenvallen en dat nadelen grotere invloed hebben dan verwacht). Maar een provincie is (evenals een gemeente) niet alleen een middel voor beleidsproductie, maar ze heeft ook een intrinsiek doel: burgers die zich op een bepaald territorium bevinden kunnen burgerschap ontwikkelen. Stemmen voor de regionale volksvertegenwoordiging en liefst ook partijpolitieke en maatschappelijke participatie zijn daarvan een uiting. Deze burgers hebben dus méér

Auteur **Herman Sietsma** is bestuurder-adviseur in het publiek domein en voormalig algemeen directeur van de provincie Utrecht. Hij staat nummer 4 op de ChristenUnie-kandidatenlijst voor de Eerste Kamer.

gemeenschappelijk dan hun positie als consument of subject van overheidsbestuur. We zien op provinciale schaal duidelijke voorbeelden van waarden die verbonden zijn met regionale identiteit; in Friesland, Zeeland, Groningen, Brabant of Limburg, maar ook in Drenthe en Overijssel – en zelfs in Utrecht en Holland – is deze kenbaar. De provinciale wimpel aan de huizen, de toenemende belangstelling voor het eigen landschap, de politieke geschiedenis en de regionale cultuurhistorie, de vraag naar streekproducten: de toegenomen interesse voor het eigen gebied levert als het ware de contramal op van de toenemende mondialisering en vluchtigheid.

Tekentafeloptimisme

Het zij toegegeven: streekproducten leiden nog niet tot een provinciale gemeenschap, al is een definitie van dat begrip moeilijk te geven. En er is in de christelijke politiek wel eens met te grote woorden gesproken over het normatieve element in de bestuurlijke organisatie; alsof grenzen van gemeenten en provincies een eigen principiële betekenis hebben. Men vergeet dan veelal hoe deze grenzen ooit tot stand kwamen; niet krachtens goddelijke opdracht maar door veroveringszucht van bisschoppen, hertogen en koningen. Dat neemt niet weg dat die grenzen veelal een duurzame ontwikkeling onder Gods leiding hebben mogelijk gemaakt die dankbaar kan worden herinnerd en benut. Eerst waren er lokale en regionale gemeenschappen, daarna pas de staat; vanuit de provincies is met de Unie van Utrecht (1579) de grondslag voor de staat gelegd, niet omgekeerd. Bij die (historisch-rijke) situatie kan en moet door een overheid in haar beleid worden aangesloten door de burgers niet alleen als consumenten, maar ook als verantwoordelijke staatsburgers te zien en hen aan te spreken op hun verantwoordelijkheid in de concrete lokale en regionale situatie.⁶ Bij de splitsing van Holland in 1840 verzette Groen van Prinsterer zich hevig, omdat hij meende dat de staat gevormd werd door de lagere rechtsgemeenschappen (en niet omgekeerd). De Provinciale wet van 1850 kon evenmin zijn goedkeuring wegdragen omdat de wet ten aanzien van de provinciale zelfstandigheid ("een der teederste punten van het vaderlandsche staatsregt") tekortschoot.⁷ Ook latere christelijke politici hebben soms te zware woorden gesproken

over gemeentelijke herindelingen. Maar respect voor bestaande begrenzingen, eerbied voor het historisch gegroeide en voor de kracht van de lokale samenleving kan behoeden voor mechanisch tekentafeloptimisme. En hoe verrassend actueel is deze benadering in een tijd dat we op zoek zijn naar de gemeenschap nu de verzorgingsstaat met zijn bedachte structuren is vastgelopen!

Omringende autoriteiten

Wie onze Grondwet leest, onderkent een verrassende eenvoud van ons openbaar bestuur: er is een eenheidsstaat, er zijn provincies en gemeenten. De wet bepaalt welke taken bij provincies en gemeenten behoren; taken die gemeenten te boven gaan worden door provincies uitgevoerd. Was het maar zo eenvoudig! Met name vanaf 1945 is een toenemende complexiteit ontstaan omdat allerlei (regionale) taken door gemeenten samen worden uitgevoerd, soms met, soms zonder de provincie. Ook kwamen er bijzondere besturen (autoriteiten) voor specifieke taken. De wetgeving van de laatste jaren heeft aan deze onduidelijkheid in sterke mate bijgedragen.

1. Grootstedelijke regio's

Ik noem in de eerste plaats de *grootstedelijke regio's*, die sinds 1994 beschikken over een eigen regionaal bestuur met bevoegdheden op het gebied van het regionaal openbaar vervoer en de infrastructuur. De provincies waar deze gebieden gelegen zijn (de regio's Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Arnhem-Nijmegen, Eindhoven en Twente, later ook Zuid-Limburg) oefenen dus voor deze regio's – de kerngebieden in hun provincie – niet de bevoegdheden uit die elders wel door provincies worden uitgeoefend. De gezamenlijke gemeenten besturen de regio, maar burgers (verkiezingen) komen daaraan niet te pas. Inwoners van Amsterdam mogen dus stemmen voor de Provinciale Staten die géén bevoegdheid hebben ten aanzien van het openbaar vervoer in hun regio. Het bestuur dat wel gaat over het openbaar vervoer (de stadsregio) kent echter geen verkiezingen! Het was de bedoeling dat deze regio's een tijdelijk karakter zouden hebben en zouden opgaan in stadsprovincies. Dat is evenwel – we schrijven over omstreeks het jaar 2000 – mislukt en 15 jaar na het échec ervan worden nu de restanten (de zogenaamde plusregio's) eindelijk opgeruimd.

‘Eerst waren er lokale en regionale gemeenschappen, daarna pas de staat; vanuit de provincies is met de Unie van Utrecht de grondslag voor de staat gelegd, niet omgekeerd.’

2. Vervoerregio's

Er dreigt een voortzetting van de stadsregio-discussie rond de vervoerregio's. Met name in Zuid- en Noord-Holland gaat het verdwijnen van de stedelijke regio's gepaard met introductie van een nieuw fenomeen: de vervoerregio. Een functioneel samenwerkingsverband dat taken, bevoegdheden en middelen van het Rijk krijgt toebedeeld maar waaraan – opnieuw – de democratische component ontbreekt. “Bestuurlijke exoten”, noemt Commissaris Remkes van Noord-Holland dit nieuwe fenomeen terecht. Het is de vraag of deelname van de provincie in een vervoerregio recht doet aan haar constitutionele positie als democratisch regionaal orgaan bij uitstek.

3. Veiligheidsregio

In de derde plaats de veiligheidsregio: het bestuurlijk orgaan dat de inzet van de parate diensten aanstuurt. Ook dit orgaan functioneert op regionale, soms provinciale schaal, maar een link met het provinciebestuur, laat staan democratische invloed van Provinciale Staten, ontbreekt. Als men hierbij rekent dat er inmiddels een nationale politie is die in regio's is georganiseerd waarop de provinciale politiek geen invloed heeft, dan is duidelijk dat het domein orde en veiligheid geheel aan provincies is onttrokken. In Nederland is dit vanzelfsprekend, maar in andere Europese landen niet.

4. Omgevingsdiensten

Als vierde de omgevingsdiensten voor taken op het gebied van milieu en eventueel ook bouwen en wonen. Taken die de gemeentegrenzen inmiddels verre overstijgen en die in afzonderlijke samenwerkingsorganen, waarin de provincies deelnemen, worden ondergebracht. Ook voor deze diensten geldt inmiddels een verplichte samenwerking waardoor feitelijk het Rijk een zware vinger in de regionale problematiek krijgt.⁸ In al deze autoriteiten heeft het provinciebestuur, dat constitutioneel is gelegitimeerd tot het voeren van regionaal bestuur, geen of een marginale positie. Nu moet worden onderkend dat de moderne complexe maatschappij vraagt om samenwerking van partijen in netwerkconstructies. Wie echter analyseert om welke reden en op welke wijze bovenstaande 'autoriteiten' tot stand zijn gekomen, kan niet anders dan concluderen dat er is onderhandeld en gemarchandeerd tussen rijk,

provincies en steden waarbij de constitutionele logica niet steeds voorop heeft gestaan. Dat de kiezer het niet meer kan volgen en dat leden van Provinciale Staten relatief weinig positie in het regionaal bestuur hebben is hiervan het gevolg.

Afsluiting

Er gaat in provincies gelukkig veel goed; in de regionale economie, de ruimtelijke ontwikkeling, natuurbeschoud, infrastructuur en openbaar vervoer. De positie van provincies verkeert ook niet in een vacuüm; zo is er nadrukkelijk verband tussen de ontwikkeling van 'Europa' en de positie van provincies. Er is alle reden trots te zijn op en dankbaar te zijn voor onze provincies. Behalve hun beleidsresultaten bieden ze gelegenheid voor identificatie voor burgers en kunnen ze bijdragen aan gemeenschapszin. De actuele problematiek van de verzorgingsstaat is lastig maar ook kansrijk; we kunnen oude, beproefde patronen herontdekken en activeren. Provinciaal zelfbewustzijn, niet alleen van bestuurders en volksvertegenwoordigers maar vooral van burgers, kan ons land verder helpen. ■

Noten

¹ De zeven bekende provinciën uit de tijd van de Republiek (Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Stad en Lande (Groningen) en de twee 'nieuwe', Brabant en Drenthe.

² Vgl. J.R. Thorbecke, Simon van Slingelandt's toeleg om den staat te hervormen, in: *Historische schetsen*, 's-Gravenhage, 1860.

³ Jeroen Koch, *Koning Willem I 1772-1843*, Amsterdam, 2013.

⁴ Vgl. F.A. Helmstrijd c.s., *De provinciale wet honderd jaar*, Alphen aan den Rijn, 1950.

⁵ De ruimte voor een toelichting ontbreekt hier, korthedshalve zij verwezen naar par. 1.2 uit het model-programma 2015-2019.

⁶ Dit impliceert niet dat de 'organische gedachte', verdedigd door A. Kuyper, onverkort zou moeten worden gevolgd; zoals A.J. Verbrugh aangeeft bestaat dan het risico dat de overheid aan de kant afwacht wat 'eruit groeit', *Universeel en Antirevolutionair I*, 187-188. Vgl. A. Kuyper, *Ons Program* Hilversum, 1907, 158-184.

⁷ Zie G. Groen van Prinsterer, *Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, Utrecht, 1856, 340-349.

⁸ Vgl. D.J. Elzinga, Omgevingsdienst is pseudo-deconcentratie, *Binnenlands Bestuur* 9 mei 2014.

Christelijk-sociaal waterbeheer

DOOR GERARD VAN DEN BRANDHOF De waterschappen zijn niet echt bekend bij het grote publiek. Toch verrichten ze cruciale taken voor de Nederlandse samenleving. De ChristenUnie heeft een heel eigen politiek geluid in de wereld van het waterbeheer.

Maandagmiddag 28 juli 2014. Hevige regen en onweersbuien trekken over Nederland met als gevolg veel wateroverlast. Veelal betrof het 'water op straat'-situaties, waarbij de riolering de overvloedige regenval niet kon afvoeren. Ook het centrum van Amersfoort wordt getroffen. Het is zelfs zo erg dat het water de huizen binnensroomt. Welke overheid spreek je hier op aan? Is het ChristenUnie-wethouder Menno Tigelaar, die verantwoordelijk is voor het rioolstelsel, of is het ChristenUnie-heemraad Gerard van den Brandhof, die stedelijk waterbeheer in zijn portefeuille heeft? Voor menige burger is dit niet duidelijk. In dit artikel ga ik in op de rol van het waterschap in het publieke bestel, en welke toegevoegde waarde ChristenUnie-bestuurders daar bij hebben.

Sinds 1255

Waterschappen behoren tot de oudste instituties van het Nederlandse staatsbestel. Het eerste

officiële waterschap was het Hoogheemraadschap van Rijnland, dat in 1255 werd ingesteld door graaf Willem II van Holland. Het buitenhouden van water en het afvoeren van overtollig water is van oudsher een algemeen belang, waarbij polderbewoners genoodzaakt waren samen te werken. Uit die noodzakelijke samenwerking zijn de waterschappen ontstaan. De oudste samenwerking vond plaats in Utrecht omstreeks 1122, toen twintig buurtschappen samenwerkten voor een afdamming van de Kromme Rijn onder Wijk bij Duurstede. In de Grondwet van 1848 is de taak van waterbeheer bij de waterschappen neergelegd. Dit onder andere om te voorkomen dat gemeenten water-overlast op hun eigen gebied voorkomen door maatregelen die de overlast naar buurgemeenten verplaatsen. Sinds de vorige verkiezingen in 2008 is er een lijstenstelsel en doen ook politieke partijen mee. De ChristenUnie heeft momenteel in 14 besturen zitting en gaat in 16 waterschappen meedoen.

Evacuatie van 250.000 mensen

De ontwikkeling van het waterbeheer heeft de afgelopen decennia een enorme vlucht gekregen. Ten eerste is er de enorme opschaling door fusies. In 1950 waren er 2.600 waterschappen, in 1980 260. Nu zijn het er nog 24. De taken van de waterschappen werden ook uitgebreid. Zo fuseerden nog geen 20 jaar terug de waterschappen met de

zuiveringsschappen en werd waterkwaliteitsbeheer aan het kwantiteitsbeheer en de waterveiligheid toegevoegd.

In 1993 en 1995 zorgde hoog water op verschillende plaatsen langs de Nederlandse rivieren voor veel overlast. De evacuatie van het Rivierenland is één van de grootste evacuaties uit de recente Nederlandse geschiedenis. Op 31 januari 1995 en in de dagen daarna werden 250.000 mensen uit het Rivierenland geëvacueerd vanwege de gevaarlijk hoge waterstand. In het geval dat de dijken daadwerkelijk waren doorgebroken, zouden vele plaatsen in de Betuwe, de Bommelerwaard en het Land van Maas en Waal tot ongeveer vijf meter onder water zijn komen te staan. In 2003 is sprake van een lange periode van droogte. De dijk bij Wilnis breekt door en veroorzaakt grote schade. Deze voorvallen maken duidelijk dat bij waterveiligheid niet alleen goed beheer van belang is. Voortschrijdend inzicht heeft geleid tot aanpassing van beleid en visie.

Nieuw Deltaprogramma

Zo is er een nieuw Deltaprogramma waarin niet alleen aandacht werd gevraagd voor waterveiligheid maar ook voor voldoende zoet water. Eén van de componenten is de ruimtelijke adaptatie waarbij hevige neerslag en langdurige droogte ook in het stedelijk gebied beter moet worden opgevangen. Daarnaast hebben de waterschappen in 2010 (destijds nog onder verantwoordelijkheid van staatssecretaris Tineke Huizinga) een klimaatakkoord getekend waarin is afgesproken dat de waterschappen in 2020 een verbetering van de energie-efficiëntie hebben bereikt van 30%. Zo zijn nu al zuiveringsinstallaties door innovaties veel energiezuiniger geworden, en uitgebreid tot grondstoffenfabrieken die onder andere biogas en fosfaat produceren. Het beheer van de kwaliteit van het oppervlaktewater is een taak van steeds groter belang geworden. Vanuit Brussel worden de resultaten die de waterschappen boeken om te voldoen aan de Kaderrichtlijn Water in de gaten gehouden. Waterschappen hebben zo niet alleen met gemeenten, provincies en het ministerie van Infrastructuur en Milieu te maken, maar ook met Brussel. Een integrale aanpak is nodig die niet wordt gehinderd door andere beleidsterreinen en de wens van politici om korte termijn successen te behalen. Ook om deze reden is het goed dat de

taken van het waterschap niet zijn ondergebracht bij een andere overheid.

De ChristenUnie en de waterschappen

Dat we als ChristenUnie ook vertegenwoordigd zijn in de waterschappen zorgt ervoor dat we ook in dit orgaan onze visie en opdracht vorm kunnen geven. De opdracht uit Genesis 1 om de schepping in cultuur te brengen en te bewaren geeft ons een basis om het waterbeheer duurzaam uit te voeren zodat economie en ecologie beide gediend zijn. Daarin onderscheiden we ons van partijen die eenzijdig kijken naar het economisch belang, en gericht zijn op zo laag mogelijke kosten. Wij willen ervoor zorgen dat het maatschappelijk belang gediend wordt en volgende generaties niet opgezadeld worden met hogere kosten. Andere partijen richten zich sterk op de ecologie, en de gevolgen van het waterbeheer voor de natuur en de kwaliteit van het oppervlaktewater. De landbouw wordt dan veelal gezien als een bedreiging (vanwege de uitspoeling van meststoffen). De ChristenUnie is van mening dat landbouw en natuur in samenhang met elkaar bekeken kunnen worden. Kennis uit de landbouwsector kan juist helpen om natuur en landbouw zo evenwichtig mogelijk te ondersteunen.

Naast het evenwicht tussen economie en ecologie let de ChristenUnie ook op maatschappelijke aspecten. Een belangrijk punt is bijvoorbeeld het recht op kwijschelding van waterschapsbelastingen indien men een inkomen op bijstandsniveau heeft - helaas heeft de zorg voor de zwakken in de samenleving niet ieders aandacht. We zien verder dat we een bijdrage kunnen leveren in de samenwerking tussen de verschillende overheidsorganen. Een concreet voorbeeld is de aandacht die Carla Dik-Faber gevraagd heeft voor de medicijnresten in het riool- en oppervlaktewater. Kortom, een stem bij de waterschapsverkiezingen zal ons helpen om onze rol te blijven vervullen tot dienst van de naaste en tot eer van God. ■

Auteur

Ir. Gerard J. van den Brandhof is lijsttrekker van de ChristenUnie in het Waterschap Vallei en Veluwe.

‘Dubbelloyaliteit’ onder stemmende studenten

DOOR MYRTHE MEESTER

Voor studerende christenen in de grote stad is stemmen op een christelijke partij niet altijd vanzelfsprekend. ‘Het is goed om bepaalde christelijke waarden in de samenleving te laten horen en ze te behouden,’ zegt een 19-jarige geschiedenisstudent van vrijgemaakte huize. Maar ‘dat wil niet zeggen dat christelijke politiek altijd de beste politiek is.’

Onder de dertig christelijke studenten uit Utrecht die ik heb ondervraagd, bevinden zich veel sympathisanten van de ChristenUnie. Maar ‘het kan maar zo zijn dat ik de volgende verkiezingen weer op een andere partij stem’, aldus een 18-jarige evangelische student Verpleegkunde.

In dit artikel breng ik een zoekende generatie in beeld, die voorbij het eigen christelijke milieu kijkt en een middenweg nastreeft tussen trouw en kritiek. Hoe komen zij bij de aankomende verkiezingen tot hun stemkeuze?

Christelijke waarden

Niet alleen christelijke, maar ook niet-christelijke politieke partijen komen voor veel van de jonge christenen die ik sprak in aanmerking. ‘Oudere generaties hebben nogal eens de neiging bij voorbaat een christen gelijk te geven boven een niet-christen,’ zegt de 26-jarige Adinda, die onlangs haar master Bestuurskunde heeft afgerond. Zelf is ze ervan overtuigd ‘dat er veel verstandige, tolerante en liefdevolle ongelovigen bestaan aan wie sommige christenen een voorbeeld zouden kunnen nemen.’ We leven in een joods-christelijke cultuur, licht ze toe, waarin de christelijke waarden breed worden gedragen. Hoewel Adinda zelf altijd op de ChristenUnie stemt, ‘een realistische partij die doet wat ze zegt en oog heeft voor de zwakkeren,’ gelooft ze dat er ook politieke partijen bestaan die ‘onbewust’ christelijk van karakter zijn. Ze denkt aan GroenLinks en de Partij voor de Dieren, die recht doen aan het rentmeesterschap van de mens over de wereld. Als zo’n niet-christelijke partij in haar ogen beter voor de christelijke waarden zou opkomen dan een christelijke partij, zou ze overwegen op die niet-christelijke partij te stemmen. Over een lidmaatschap van de ChristenUnie twijfelt Adinda nog: is er binnen de partij wel voldoende ruimte voor afwijkende meningen, bijvoorbeeld inzake homoseksualiteit, zo vraagt ze zich af.

Betuttelend

De 22-jarige Bart, die Ruimtelijke ordening en planologie studeert, heeft de indruk dat er bij de ChristenUnie wel degelijk ruimte voor verscheidenheid bestaat. Dat komt in zijn ogen tot uitdrukking

in de voorzichtige manier waarop de partij zich uitlaat over 'typisch christelijke' ethische kwesties zoals abortus, euthanasie, het homohuwelijk en koopzondagen. Bart vindt het goed als christelijke partijen een mening over die onderwerpen hebben, maar meent dat er niet teveel op moet worden gefocust. 'Ze vormen nu eenmaal niet je sterkste punt, en door je erin vast te bijten ga je in de politiek niet ver komen.' Wat de evangelische biologiëstudent Tycho betreft mag de ChristenUnie zich nóg terughoudender opstellen ten aanzien van de genoemde ethische thema's. Hij vindt het 'betuttelend' om koopzondagen te willen verbieden en meent dat je abortus en euthanasie niet via regelgeving moet willen tegengaan. Christenen mogen volgens Tycho best wat meer begrip hebben voor mensen in dergelijke situaties. 'Een vrouw komt echt niet zómaar tot de wens om een abortus te ondergaan,' vermoedt hij. Dat de ChristenUnie 'in de bres springt voor illegalen en prostituees', daarop zou de partij in zijn ogen meer nadruk mogen leggen. Hoewel hij zeker sympathie voor de ChristenUnie heeft, gaat Tycho's persoonlijke voorkeur momenteel uit naar GroenLinks, een partij die aansluit bij zijn bekommernis om een duurzamer milieu. Toch heeft hij ook bij deze partij enige twijfels.

VAN DE 30 ONDERVRAAGDE HOOGOPGELEIDEN UIT UTRECHT...

...noemen **12** zichzelf **trouw** aan één partij. Onder hen bevinden zich 8 leden van een politieke partij (driemaal CDA, tweemaal CU).

...noemen **13** zichzelf **enigszins trouw** aan één of enkele partijen. Onder hen bevinden zich 8 'dubbelloyalen' (viermaal CDA en CU, tweemaal CU en GroenLinks).

...noemen **5** zichzelf **helemaal niet trouw** aan één of enkele partijen.

...menen **15** dat het per definitie positief is dat er christelijke politieke partijen zijn.

...menen **10** dat christelijke politieke partijen een meerwaarde kunnen hebben, maar dat dat niet per definitie zo is, omdat christelijke politiek ook binnen niet-christelijke partijen kan worden bedreven.

...menen **5** dat christelijke politieke partijen geen meerwaarde hebben.

'GroenLinkers schieten soms door in hun pleidooi voor individuele vrijheid en emancipatie', vindt hij.

'Tweepartijenloyaliteit'

Terwijl de ouders van de meeste ondervraagden lid zijn van de ChristenUnie, de SGP of het CDA, is het voor henzelf minder vanzelfsprekend om trouw te zijn aan één partij. 'Er is geen enkele partij waar ik altijd 100% achter sta,' zegt een vrijgemaakte sociologiestudente die bij verkiezingen altijd de Stemwijzer raadpleegt. Bart, de planologiestudent, is zich ervan bewust dat een partijlidmaatschap een grote verantwoordelijkheid met zich meebrengt: 'Als lid ben je een vertegenwoordiger van je partij, zoals een christen vertegenwoordiger is van God en een lid van een studentenvereniging vertegenwoordiger van zijn vereniging. Je hoeft niet actief verkondigend te zijn, maar je moet wel vragen kunnen beantwoorden.' En vragen, die krijg je genoeg als jonge christen in een grote studentenstad waar kritisch denken de norm is en ontmoetingen met andersdenkenden onvermijdelijk zijn. Voor verschillende studenten vormt 'tweepartijenloyaliteit' daarom een veilige middenweg tussen trouw en kritische distantie. Zij sympathiseren in sterke mate met twee partijen, maar houden nooit op de voor- en nadelen van deze partijen tegen elkaar af te wegen. Bij verkiezingen wordt telkens een 'voorlopige' keuze tussen de twee partijen gemaakt, meestal met het oog op specifieke actuele kwesties. De ChristenUnie is voor de ondervraagde 'dubbelloyalen' opvallend vaak één van de twee 'favorieten'. ■

Stage bij het Wetenschappelijk Instituut van de Christen Unie

Als afstuderende filosofiestudente (Universiteit van Amsterdam en Katholieke Universiteit Leuven) liep Myrthe Meester het afgelopen najaar stage bij het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie. Tijdens de stage verdiepte ze zich in de politieke visie en het stemgedrag van hedendaagse hoogopgeleide christelijke jongeren. Via interviews en digitale formulieren bracht ze de visie van christelijke studenten uit Ede en Utrecht in kaart. Daarmee ondersteunde ze het lopende onderzoek van Rob Nijhoff, waarin veranderende vormen van politieke loyaliteit onder christenen aan de orde komen.

Politiek

DOOR WOUTER BEEKERS Het jaar 2015 wordt het jaar van de participatiesamenleving in de praktijk. Alle veranderingen in de zorg zullen een stempel drukken op de verkiezingen dit voorjaar. Maar hoe staat het ondertussen met de politieke visievorming op de participatiesamenleving? Wat vinden de verschillende partijen en wat kan de ChristenUnie daarmee?

EEN BLIK BIJ DE BUREN

participatiesamenleving

Olifant?

Dat er een politieke visie bestaat op de participatiesamenleving spreekt niet voor zich. Bij de introductie van de term in 2013 was die visie ver te zoeken. Onze minister-president Mark Rutte, de auctor intellectualis van het begrip, wilde er geen toelichting bij geven. Een visie is voor hem als 'een olifant' die het zicht belemmert op de werkelijkheid. Dat Rutte de participatiesamenleving tegenover de overheid positioneerde, leek de PvdA op haar beurt te overvallen. De sociaaldemocraten gingen van de weeromstuit hun geloof in de verzorgingsstaat weer belijden en zo kwamen de regeringspartijen in een patstelling terecht.

Het jaar 2014 bleek een beter jaar. Wetenschappelijke bureaus van verschillende partijen hebben veel denkwerk verricht. En daartoe aangespoord door een motie van Arie Slob werkte ook de regering haar visie op de participatiesamenleving verder uit. In de verschillende rapporten en de genoemde regeringsvisie tekent zich langzamerhand een gezamenlijk perspectief af. Ik behandel dat perspectief aan de hand van vier thema's die ik achtereenvolgens bespreek:

1. Sterke samenleving en sterke overheid
2. Herontdekking van de burger
3. Ruimte voor relaties
4. Menselijke maat

1. Sterke samenleving en sterke overheid

In de eerste plaats was het een misvatting om de participatiesamenleving tegenover de overheid te zetten. Overheid en samenleving mogen nooit tegen elkaar worden uitgespeeld. Overheden en maatschappelijke verbanden hebben verschillende verantwoordelijkheden, maar kunnen vanuit de verschillende inbreng goed samenwerken. Een sterke en dienstbare samenleving is gebaat bij een sterke en dienstbare overheid. Dat is het verhaal van de ChristenUnie, zo lang als de partij bestaat. Maar het klinkt ook uit onverwachte hoek. Bijvoorbeeld in een recent verschenen studie van de aan D66 gelieerde Van Mierlo Stichting, *Van opgelegde naar oprechte participatie*:

'We hebben de staat, de markt en ook de samenleving [nodig]. Of in onze termen, we hebben het bureaucratieprincipe (regels), het marktprincipe

Steun de mantelzorger!

Een sterke overheid versterkt de samenleving. Daarvan geeft het wetenschappelijk instituut van de SGP een goed voorbeeld: de mantelzorg. Mantelzorgers zijn niet gebaat bij een afbraak van sociale zekerheidsarrangementen, maar veeleer bij een sterke overheid die zwaarbelaste mensen actief verlichting en ondersteuning biedt. Gemeenten kunnen bijvoorbeeld mantelzorgers administratief werk uit handen nemen. En ze kunnen mantelzorgers tijdelijk ontlasten door het inschakelen van vrijwillige of professionele zorgverleners.

(prijs) en het relatieprincipe (dialoog en samenwerking) nodig. Eenieder kent zijn eigen sterktes en zwaktes. De markt is goed in het genereren van efficiëntie, maar is naar zijn aard niet in staat om rechtvaardige uitkomsten te genereren, waar de staat dan wel weer goed in is. Beide zijn niet geschikt voor het genereren van sociale verbondenheid, waar het relatieprincipe dan weer sterk in is.' (109).

2. Herontdekking van de burger

In de verhouding tussen staat, markt en samenleving is de rol van de burger in zijn verbanden de laatste decennia onderbelicht geweest. Zonder dat we afbreuk doen aan de rol van overheid en markt is het tijd voor een herwaardering van de samenleving. Heel principieel wordt dit punt gemaakt binnen het CDA. In verschillende publicaties roept het wetenschappelijk instituut voor het CDA op tot een radicale keuze om de samenleving te vertrouwen. Overheden en overheidsvertegenwoordigers dienen meer op hun handen te blijven zitten om de samenleving ruimte te geven. Als een van de eerste suggereerde het CDA ook om burgers wettelijke rechten te geven om publieke voorzieningen over te nemen door een 'right to challenge'.¹ Interessante kritiek klinkt er in dit verband van de kant van D66 op de herontdekking van 'de burger'. De Democraten wijzen erop dat in de samenleving mensen in de eerste plaats 'mens' zijn. Mensen zijn in hun relatie tot de staat ook 'burger'. Dat is licht

Auteur

Wouter Beekers is directeur van het Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie

gechargeerd, want ook los van de staat vormen mensen een publieke gemeenschap. Maar om niet alleen over 'burgers', maar toch ook af en toe over 'mensen' te spreken is bepaald geen gek idee.

3. Ruimte voor relaties

Wie de samenleving meer ruimte wil geven geeft niet alleen ruimte aan individuen, maar vooral aan

Gemeentelijke belastingen?

Het CDA wil radicaal inzetten op een participatiesamenleving en een decentrale overheid. Dat zou ook gevolgen hebben voor de belastingen. Nu gemeenten meer verantwoordelijkheden en vrijheden krijgen is het volgens het CDA ook gepast dat zij zelf belastingen gaan innen en daarin verschillend kunnen optreden. Het onderwerp is actueel in het kader van een brede discussie over de herziening van het belastingstelsel. Er is reden voor terughoudendheid. In de eerste plaats moet ons belastingstelsel gericht zijn op eerlijke verdeling en eenvoud. Het is de vraag of meer gemeentelijke belastingen daaraan bijdragen. In de tweede plaats zijn gemeenten vooral gebaat bij vrijheid om zelfs te besluiten waaraan zij het belastinggeld uitgeven. In de derde plaats is het voor iedereen een zoektocht hoeveel ongelijkheid we wensen tussen gemeenten. Dat is voor veel mensen een ingewikkelde en gevoelige vraag. Dienstbare politiek kan in die context betekenen afzien van radicale keuzes en vooral inzetten op zorgvuldigheid en geleidelijkheid.

Eeuw van de professional?

De eenentwintigste eeuw moet volgens velen 'de eeuw van de burger' worden. Onlangs klonk op een symposium van GroenLinks een heel ander pleidooi. Voormalig senator Goos Minderman riep op de eenentwintigste eeuw de eeuw van de professional te maken. Het zoeken naar de menselijke maat in onze samenleving vraagt volgens Minderman niet zozeer aandacht voor de rol van de burger, maar vooral aandacht voor de rol van beroepskrachten.

Organisaties dienen mensen op de werkvloer – buurtagenten, wijkwerkers, verpleegkundigen, enzovoorts – weer zeggenschap durven te geven. Pas dan ontstaat er meer ruimte in ons zorgstelsel voor menselijke relaties en de kracht die daarvan uitgaat. Dat pleidooi voor meer professionele zeggenschap is geheel terecht, maar dient niet uitgespeeld te worden tegen een pleidooi voor meer burgerzeggenschap. Zij gaan hand in hand en versterken elkaar.

individueel in hun relaties. Dat zit al in het woord 'samen-lewing' besloten. En dit besef horen we niet alleen bij de christelijke partijen, die vanuit de Bijbel een sterk relationeel mensbeeld kennen. Zo benadrukt juist de Van Mierlo Stichting dat inzet op de samenleving inzet op het relatieprincipe betekent. Voor de democraten staat daarbij de individuele vrijheid voorop. Maar nuchter constateren zij: 'Ook vrije individuen zijn sociale wezens en geven samen met anderen vorm aan hun leven.' Met gevoel voor humor illustreren zij dit met de gezamenlijke feestvreugde die er kan zijn op een partijbijeenkomst na een goede verkiezingsuitslag, ook bij de liberalen van D66.

Ook bij GroenLinks spreekt men over het 'relationele individu'. Daar roept men het fenomeen 'meentes' in herinnering, dat we eigenlijk alleen nog kennen in straat- of plaatsnamen. Vroeger waren dit gemeenschappelijke gronden in gezamenlijk eigendom. Naar analogie van deze meentes zouden we ook vandaag de dag kunnen zoeken naar deze vorm van gemeenschappelijk (naast privaat of publiek) eigendom.²

4. Menselijke maat

Een overheid die meer ruimte zoekt voor de 'samen-lewing' geeft meer ruimte aan relaties, ook in haar eigen optreden. Een relationele aanpak zou de besluitvorming van de overheid weer meer moeten kleuren. In plaats van politieke besluitvorming met een sausje van burgerparticipatie naderhand moeten overheden echt ruimte durven bieden aan burgerspraak in hun hele besluitvormingsproces.

Bovendien zouden burgers ook een grotere plek kunnen krijgen in de uitvoering van beleid. Wanneer een gemeente bijvoorbeeld inzet op meer speeltuinen en vervolgens burgerinitiatieven ontmoet, dan moet er ruimte zijn voor aanpassing van de plannen en samenwerking met mensen. Het ene initiatief vraagt meer steun of begeleiding

BESTEL OF DOWNLOAD

Robert van Putten en Wouter Beekers,
*Coöperatiemaatschappij. Over solidariteit
organiseren in de eenentwintigste eeuw:*
wi.christenunie.nl/cooperatiemaatschappij

‘Overheden moeten in hun beleid ruimte bieden voor aanpassing ‘naar bevind van zaken’. Voor uitvoerders moet de geest van de wet belangrijker worden dan de letter.’

dan het andere. Overheden zouden in hun beleid dus ruimte moeten bieden voor aanpassing ‘naar bevind van zaken’. Voor uitvoerders van overheidsbeleid moet de geest van de wet belangrijker worden dan de letter. Dit vraagt ook iets van volksvertegenwoordigers, die van bestuurders geen blauwdrukken van beleid moeten vragen, maar het meer moeten hebben over de doelen en bedoeling van beleid.

Het is overigens een gemiste kans dat partijen op de uiterste linker- en rechterflank dit punt laten liggen. Met al hun verschillen hebben de Socialistische Partij en het rechtse populisme begrippen als leefbaarheid en de menselijke maat krachtig op de kaart gezet. Het is goed dat ze het bewustzijn bij anderen hebben aangewakkerd, het zou mooi zijn als zij zelf een rol blijven spelen in het nadenken over dit belangrijke thema.

Dus: coöperatiemaatschappij

Het is goed dat er op belangrijke punten politieke consensus ontstaat over de richting van onze samenleving. Want er vinden grote veranderingen plaats in de verhouding tussen overheid en samenleving. Hoe die veranderingen vorm te geven is een gezamenlijke zoektocht. Het is mooi als verschillende politieke richtingen elkaar vinden en ook gezamenlijk met mensen in gesprek gaan over het perspectief van de participatiesamenleving. Het is ook belangrijk dat politici van verschillende richtingen open met elkaar in gesprek gaan. Dat dat ook gebeurt ondervond het Wetenschappelijk Instituut van de Christen-Unie bij de ontvangst van zowel de Groenlezing van Govert Buijs als van een recente studie waarin wij pleitten voor een ‘coöperatiemaatschappij’. Een goede samenleving heeft in onze ogen baat

bij een coöperatieve geest en samenwerking van alle maatschappelijke geledingen. Buiten de partij werd dit pleidooi met een open houding ontvangen. Zo werd de studie *Coöperatiemaatschappij* expliciet genoemd als inspiratiebron in de recente regeringsvisie op de participatiesamenleving. Als ChristenUnie hebben wij in dit debat wat te bieden. Centraal in de christelijk-sociale politiek stond altijd al de inzet op een dienstbare samenleving en een dienstbare overheid, beide gericht op de menselijke maat. Dat we bij die inzet denkers uit andere partijen ontmoeten is een prachtig gegeven. Laten we de waarden van dienstbaarheid en coöperatie in de politieke praktijk nadrukkelijk blijven uitventen. Daarbij zouden we ons bewust moeten zijn van de christelijk-sociale intuïtie voor maatschappelijke diversiteit. Abraham Kuyper sprak ooit over ‘soevereiniteit in eigen kring’ en wees daarmee op de eigenheid en eigen verantwoordelijkheid van maatschappelijke verbanden. Waar andere partijen nogal eens spreken over ‘de samenleving’ moeten wij er ons bewust van blijven dat de verschillende geledingen van de samenleving een eigen aard en roeping hebben. Heel duidelijk komt dat naar voren in de kerk, die in de context van de participatiesamenleving hernieuwde belangstelling krijgt. Dat is prachtig. Maar de kerk is ook een gemeenschap met een eigen roeping. Wanneer zij zich inzet voor de samenleving dan doet zij dat soms ook met een geheel eigen boodschap en missie, gericht op de gehele samenleving en mens, ook zijn spirituele dimensie. Juist zo is zij kerk. En juist zo kan de kerk een waardevolle inbreng leveren in onze samenleving. Laten we als ChristenUnie nadrukkelijk blijven bijdragen aan het denken over en de praktijk van de participatiesamenleving. Koesterend dat er veel is wat ons met anderen bindt. En bewust dat we met onze eigen traditie en waarden goud in handen hebben, juist voor de samenleving van de eenentwintigste eeuw. ■

Literatuur

- WI SGP, *In het oog, in het hart: op weg naar een zorgzame samenleving* (februari 2014).
- WI CDA, *Allemaal even decentraal graag!* (Christen Democratische Verkenningen zomer 2014).
- WI D66, *Van opgelegde naar oprechte participatie. De mens en zijn verbindingen in samenleving, economie en staat* (september 2014).
- Kabinetsreactie op de motie Slob over de participatiesamenleving (december 2014; rijksoverheid.nl).

Noten

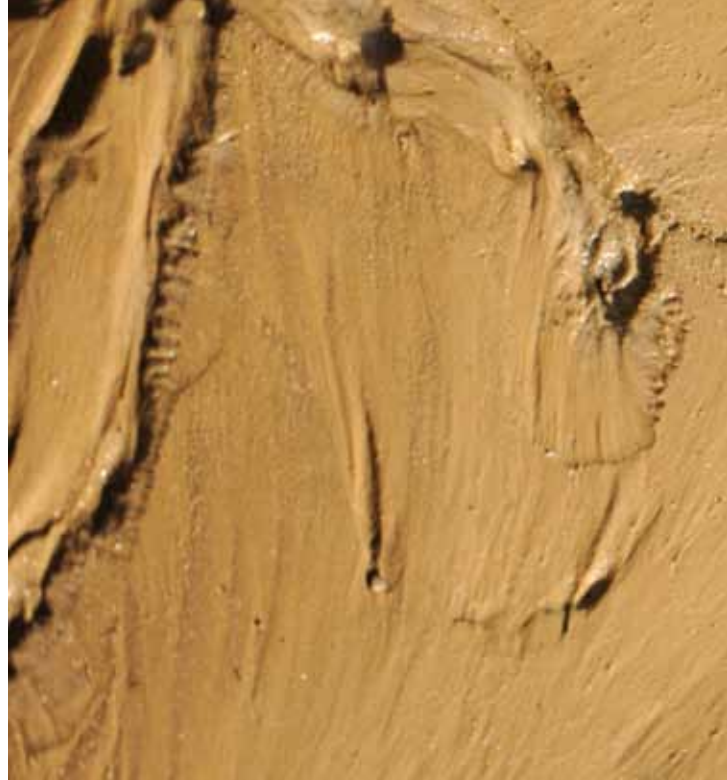
- ¹ Het CDA en de maatschappelijke onderneming (WI CDA; dec. 2013).
- ² Aetzel Griffioen, ‘Een participatieve economie’, *De Helling* (tijdschrift WI GroenLinks; winter 2014) nr. 4, 62-65.

DOOR WIM KOK **Eppo Bruins en Carla Dik-Faber** schetsen in de vorige *DenkWijzer* (oktober 2014) een somber beeld van de toekomst ten aanzien van welvaart voor de wereldbevolking en geven als oplossingsrichting dat meer in de regio gedaan moet worden en terughoudender geconsumeerd zou moeten worden vanwege dreigende grondstoftekorten. Bij hun artikelen wil ik een aantal kanttekeningen plaatsen. Graag wil ik de volgende aspecten belichten: Hoe zeker zijn de conclusies? Wat zijn de grootste knelpunten? Hoe zou de overheid op deze informatie moeten reageren?

Hoe zeker zijn de conclusies?

Voorspellingen doen op een termijn van tientallen jaren is een hachelijke onderneming. Zo zijn de voorspellingen van de beroemde Club van Rome uit de jaren zeventig waarbij een tekort aan grondstoffen rond de eeuwwisseling werd voorspeld, volstrekt niet uitgekomen. Voorzichtigheid is dus op zijn plaats. Alarmbellen die bij herhaling geluid worden zonder werkelijk gevaar verliezen hun geloofwaardigheid.

René Kleijn heeft in zijn door Eppo Bruins geciteerde studie onderzocht of bij *toepassing van de huidige technologie* er knelpunten in energie en materiaal te verwachten zijn. Onder die veronderstelling verwacht de auteur knelpunten. Niet onderzocht is welke technologieën er in de coulissen staan en wat daarvan het effect zou kunnen zijn. Curieus is overigens dat volgens de studie duurzame technologieën meer materiaal voor productie en energietransport vragen dan de conventionele manier. Naar mijn gevoel wordt met de sombere conclusies ten onrechte voorbijgegaan aan de creativiteit van de mensheid als dingen duur worden. Zowel op het gebied van opwekking en winning als op het gebied van verbruik zijn er nog enorme verbeteringen mogelijk. Verbeteringen die uitgelokt worden op het moment dat prijzen voor energie en grondstoffen stijgen. Qua opwekking noem ik er een paar: organische zonnecellen, kernenergie, aardwarmte en zelfs kernfusie kunnen op een termijn van 35 jaar flinke bijdragen leveren zonder excessief materiaalverbruik. En als de energieprijzen fors omhoog gaan, gaat het verbruik automatisch omlaag om zo een nieuw evenwicht te vinden. De conclusie dat we 'dus' terug zouden moeten, vind ik vooralsnog voorbarig.

Wat zijn de grootste knelpunten?

De artikelen benoemen geen grootste knelpunten of prioriteiten. Dat is jammer, want daarmee wordt creëren van draagvlak of het doorvoeren van beleid toch wel problematisch. Hoewel er allerlei scenario's te maken zijn van vraag en aanbod verwacht ik persoonlijk niet dat het aanbod van fossiele energie op een termijn van 35 jaar de bottleneck zal vormen. Alleen al de bekende kolenvoorraad is nog ruim voldoende om die termijn te overbruggen, ook met een verdubbeling of meer van het huidige energieverbruik. En toekomstige meevallers, zoals de recente ontdekking van schaliegas in de VS, zijn zeker niet uit te sluiten. Als we de klimaatproblematiek serieus willen nemen, zal daar eerder het knelpunt liggen. Stel dat dan ook als prioriteit. Een spannende vraag is of de nodige wereldwijde verandering tot stand gaat komen. Vooralsnog gaat het heel traag. Wat betreft materialen is het verhaal zo divers en mijn deskundigheid zo gering dat ik geen specifieke prioriteiten per materiaalsoort durf aan te geven.

Hoe zou de overheid op deze informatie moeten reageren?

Laten we vooropstellen dat we door de soort problematiek minimaal over een overheid op Europese schaal spreken. Eppo Bruins bepleit strenge regelgeving voor integrale beprijzing van energie en grondstoffengebruik. Ook ik ben voor het principe dat de vervuiler betaalt, maar weet tegelijkertijd dat bepaalde zaken nauwelijks met enige objectiviteit te beprijzen zijn. Neem maar even een verlaten Australische mijn. Welk prijskaartje hang je daaraan? En wie? Ik denk dat de overheid de nodige milieumaatregelen moet aangeven en dat de prijs dan automatisch volgt. En ja,

Grondstoffentekort oplossen in de regio?

waar adequate sturing van overheden ontbreekt, mogen we bedrijven aanspreken op eigen verantwoordelijkheid om gelijkwaardige milieumaatregelen te nemen als thuis. Op nationale schaal is zeer weinig speelruimte vanwege Europese beperkingen. In Nederland zouden we mijns inziens beter moeten nadenken over de fiscale voordelen van leaseauto's. Ik kan het niet anders zien dan als subsidiëring van vervuiling. Uitgangspunt moet zijn dit voordeel volledig fiscaal te belasten.

Met de stelling dat Europa (laat staan Nederland) zelfvoorzienend zou moeten worden vanwege geopolitieke spanningen heb ik moeite vanwege de enorme en doorgaans onnodige welvaartsverliezen. Ik kan me voorstellen dat we dat voor bepaalde cruciale goederen zoals energie in zekere mate zouden willen. Maar dit tot een algemeen principe maken is volstrekt niet reëel en onnodig.

Niet terug naar de regio

Onder andere Carla Dik-Faber geeft als oplossingsrichting dat we terug naar regionale productie zouden moeten. Voor welke producten dat zou moeten gelden staat er niet bij. Textiel weer terug in Twente, Fokker weer vliegtuigen laten maken en Philips Eindhoven smartphones laten produceren? Ik zie het de komende decennia niet gebeuren. Afgezien van de enorme economische schade in Europa en daarbuiten, is het de vraag of daar wel de grootste milieu- en energiewinst mee te boeken valt. Voor de meeste industriële producten vormt het transport maar een fractie van enkele procenten van het energieverbruik van de productiecyclus. Richt je op verbetering van de grote verbruikers van de cyclus. Daar valt de meeste winst te boeken. Denk bijvoorbeeld aan de productie van aluminium en staal, waar de meeste energie

verbruikt wordt tijdens het smelten van de ertsen. Laat je niet verleiden om alleen uitspraken te doen over het zichtbare gedeelte: het transport. Evidente dwaasheden zoals de Parma-ham transporten, waarbij Nederlandse varkens naar Italië vervoerd worden, geslacht en als Parma-ham teruggezonden worden, zijn gelukkig niet representatief voor veruit de meeste producten.

Als oplossingsrichting voor materiaalverbruik wordt een circulaire economie bepleit. Op termijn gaan we zeker die kant op. Maar ook daar is mijn vraag of daar wel de grootste winstpotentie ligt. Ik vermoed dat bijvoorbeeld in licht construeren, waarbij minder materiaal voor hetzelfde product gebruikt wordt, een veel grotere potentie te vinden is, zeker op de korte termijn en voor al die steden en infrastructuur waar materiaal voor nodig is. En als de prijzen van grondstoffen stijgen, wordt recycling automatisch interessanter.

Resumé

Samenvattend zou ik zeggen dat de auteurs van projecties geen voorspellingen moeten maken en bij vraagstukken rond energie en materiaal niet moeten blijven steken in academische principes, maar prioriteiten en praktische oplossingsrichtingen zouden moeten aanreiken. Dat helpt meer en biedt kansen voor effectief en geloofwaardig beleid. ■

Een reactie op dit artikel vindt u op de volgende pagina.

Auteur

Ir. Wim C. Kok is voormalig milieuvadviser in de elektriciteitssector

Wel inzetten op de regio!

DOOR EPPO BRUINS De reactie van de heer Kok op de voorgaande pagina's geeft een genuanceerd beeld als het gaat om de toekomst van onze energievoorziening en hij stelt terechte vragen. Graag neem ik de uitdaging aan om prioriteiten en oplossingsrichtingen te benoemen, om zo mijn verhaal concreter te maken.

De auteur waarschuwt voor het doen van voorspellingen op de termijn van enkele tientallen jaren. Ik heb mij in mijn artikel dan ook niet gewaagd aan het noemen van termijnen: de energieproductie houdt al meer dan een eeuw prima pas met de toenemende vraag. Sterker nog, de vraag (en de economische groei) is juist zo groot omdat energie zo overvloedig en spotgoedkoop is. Dat was precies mijn punt. Welke conclusies zijn zeker?

1. Fossiele brandstoffen zullen op enig moment niet meer goedkoop kunnen worden gewonnen.
2. Het verbeteren van energieopslagmedia en alternatieve energiebronnen is tot nu toe sterk afhankelijk van veelal schaarse materialen.
3. Economische groei en energie/materiaalgebruik zijn sterk met elkaar gecorreleerd.
4. Voor consumptie in een klein deel van de wereld (ons deel) vindt wereldwijd verlies van biodiversiteit plaats.
5. Het aantal mensen dat soortgelijke welvaart wil als in het westen, zal met miljarden stijgen. Deze mensen zullen gevoed moeten worden en vooral in steden wonen.

De door de heer Kok genoemde energiebronnen zoals aardwarmte en kernfusie kunnen helpen voor grootschalige energieopwekking (overigens niet voor mobiliteit en transport). Ongetwijfeld is de mens in staat voldoende energie te produceren. Als knelpunt identificeer ik: het voorhanden hebben van de cruciale materialen, voldoende voedsel oogsten en schoon drinkwater produceren zonder dat het daarvoor benodigde landoppervlak ten koste gaat van biodiversiteit. Het klimaatprobleem, dat door Kok als knelpunt wordt aangedragen, maakt de situatie des te nijpender.

Waarom de regio noemen? Ik acht het onrealistisch te verwachten dat Europa onbelemmerd toegang zal behouden tot cruciale materialen, nu de welvaart op andere continenten toeneemt. Het is daarom van belang te weten wat onze *competitive edge* is: wat zijn de karakteristieke (regionale) sterktes die maken dat we goed zijn in wat we doen? Wij hebben een laaggelegen, dichtbevolkte, verstedelijkte delta op de grens van zoet en zout water. We zijn de nummer 1 in *urban farming*, we hebben een mestoverschot en een afvalberg die we veel slimmer kunnen inzetten dan we tot nu toe doen. Met die regionale karakteristieken kunnen we slimme oplossingen bieden die ook elders nodig zijn: de helft van de wereldbevolking woont namelijk over enige tijd in laaggelegen metropolen aan de kust.

We moeten op basis van eigen sterktes producten en diensten ontwikkelen die wereldwijd (exporteerbare, slimme) oplossingen bieden voor de knelpunten van de toekomst, zoals hierboven geschetst. Die oplossingen moeten op termijn bijdragen aan een circulaire economie. Daarover zijn Kok en ik het eens.

In mijn artikel heb ik de complexe samenhang beschreven van schaarsten (voedsel, water, materialen, landoppervlak) waarbij ik 'de regio' beschouw als dat gebied waar men elkaar wat gunt: 'jij een beetje meer en ik een beetje minder' als reële optie. In mijn droombeeld is de aarde die regio, maar voor een effectief en geloofwaardig beleid, waar Kok mij toe oproept, is het - zo vrees ik - nodig de regio kleiner te definiëren. Of je daarbij de regio ziet als een stad, provincie, ons land of Europa als geheel, is voor mij meer een culturele kwestie dan een technisch-wetenschappelijke. ■

Congres onderwijsvrijheid 1 november 2014

'Bijzonder onderwijs is een recht. Durf dat recht te gebruiken!' Die boodschap klonk verschillende keren tijdens het onderwijscongres op 1 november. Sprekers en gasten uit onder meer de politiek, het onderwijs en onderwijsorganisaties bezonnen zich een dag lang op de vrijheid van onderwijs. Een uitgebreid verslag van het congres vindt u op wi.christenunie.nl.

Tijdens het congres werd ook de bundel *De school van de burger* gepresenteerd. Thema: wat heeft een eeuw onderwijsvrijheid ons gebracht, en hoe ziet de toekomst van het bijzonder onderwijs eruit?

Als donateur kunt u het boek gratis aanvragen via wi.christenunie.nl/onderwijs.

Voor niet-donateurs is het in onze webshop verkrijgbaar voor € 14,95.

Democratie van het open midden

WAT CHRISTELIJKE POLITIEK KAN LEREN VAN MACHIAVELLI

DOOR LAMBERT PASTERKAMP Zo nu en dan hoor je binnen de ChristenUnie een pleidooi voor de erkenning of zelfs herwaardering van de christelijke kern van de democratie. Zo werd in 2003 door de ChristenUnie gepleit voor het opnemen van een verwijzing naar de christelijke wortels van Europa in de preambule van een Europese grondwet. En recent stelde Ad de Bruijne in *DenkWijzer* ‘dat het concept van de moderne democratie *zelf* niet kan bestaan zonder religieuze kern en zelfs afhankelijk is van de christelijke waarheid’. Maar klopt dat wel?

De Bruijne wijst op het gevaar dat de democratie zichzelf via democratische weg afschaft. Dit gevaar is inderdaad altijd aanwezig in de democratie. Maar in plaats van dit te willen bestrijden met een verwijzing naar de christelijke kern van de democratie moeten we daarin juist de kracht van de democratie erkennen. De moderne democratie kent geen fundament.

Onttoverde wereld

Een dergelijke zogenaamde ‘post-funderende’ visie op democratische politiek wordt vaak teruggelied op de Renaissancedenker Niccolò Machiavelli. Machiavelli beschouwt politiek als een spel om de macht. De term ‘Machiavellistisch’ is daardoor geworden tot een predicaat voor machtsbeluste politici en een houding waarin het doel alle middelen heiligt. In een meer filosofische zin echter is Machiavelli ook de geestelijk vader van een radicaal pluriformisme in politiek opzicht. De vraag naar macht ontstaat omdat allerlei

maatschappelijke groepen onherleidbaar verschillende belangen en ideeën hebben. Iedereen is anders, en dus hebben we in politiek opzicht te maken met *strijd*; strijd om de macht. Dit perspectief klinkt plausibel, maar waarom zou het zo zijn dat politiek een vorm van omgang met onenigheid is, eerder dan bijvoorbeeld het bevorderen van *het goede*? Dat heeft te maken met de tijd waarin wij leven. Over de kosmologische ervaring van de Middeleeuwen wordt verteld dat hij geloofde op zijn ‘platte aarde’ onder een koepel te leven. Dit biedt een treffende analogie om het verschil in leefwereld te duiden dat bestaat tussen mensen uit eerdere tijdperken en ons laatmoderne lieden. Met de ontdekking van de telescoop door Galileo kreeg de mens het ‘perspectief van God’ en raakte zijn wereld onttoverd. Het dak is verdwenen voor de moderne mens, en dat geldt niet alleen voor zijn kosmologische ervaring.

Pluriformiteit en politiek

Met het verdwijnen van het ‘dak’ van de wereld, verdween in de ervaringswereld van veel mensen ook de zinvolle, goddelijke orde die daarmee gepaard ging. Daarmee veranderde wat de Franse filosoof Claude Lefort noemt de *symbolische orde*. De belangrijkste verandering die deze nieuwe symbolische orde bracht, was dat verschillende levensdomeinen niet langer in een zinvol verband tot elkaar stonden. Er ontstond wat in de sociologie wel bekend staat als de ontvlechting van sferen. Verschillende levenssferen zoals techniek, economie, wetenschap, religie en politiek worden niet langer ‘gebonden’ door een hiërarchische orde van het goede. In plaats daarvan wordt nu in elk van deze sferen ‘de sociale werkelijkheid als zodanig in

het spel gebracht'. Daarmee is de *ordering* van ons leven een andere dan die in de middeleeuwen. Wat heeft deze veranderde orde met Machiavelli te maken? Welnu, als de uniforme, zinvolle orde is verdwenen kunnen de verschillende sferen, domeinen, dingen en ook mensen niet langer worden gezien vanuit hun éénheid, maar komen ze allen op zichzelf te staan, ook het politieke domein. Onze verschillen zijn niet langer zinvol te herleiden tot één orde of tot één visie en dus moeten we deze *pluriformiteit* politiek gezien ook accepteren. Precies dat laatste is wat Machiavelli probeert te doen. De spelers van het politieke spel komen op zichzelf te staan, onherleidbaar tot één orde van bijvoorbeeld het goede. In *politiek* opzicht resteert er weinig anders dan kille machtsberekening, zo luidt de stelling van Machiavelli. Politiek is niet langer a priori gebonden aan ethiek, religie of andere 'fundamenten'.

Machiavelli en democratie

Machiavelli was geen democraat. Zijn gedachtegoed kan echter in de 'vertaling' van Lefort wel heilzaam zijn. Lefort stelt dat bij uitstek de moderne democratie als politieke vorm beantwoordt aan het pluriforme werkelijkheidskarakter van de moderniteit. Dat doet ze door eerder iets niet te zijn dan iets wél te zijn. In de moderne democratie is namelijk de plek van de macht leeg, volgens Lefort. In de moderne democratie is de politieke macht in handen van niemand, en juist daardoor is iedereen vrij om zijn of haar eigenheid, zijn of haar standpunt naar voren te brengen. De democratie is dan ook niet representatief voor 'het volk', maar voor haar pluriformiteit. Er is dus ook nooit één partij die het algemeen belang kan representeren. Elke partij die dat wel zegt te doen is verdacht. Het algemeen belang komt alleen tot aanzijn *in de politieke strijd zelf*.

De democratie kan dan ook niet langer meer worden opgevat als een bevorderen van hét goede. De veranderde symbolische orde brengt met zich mee dat het goede zich nu slechts nog laat verstaan vanuit de pluriformiteit van de verschillende levensdomeinen. Vanuit zijn of haar perspectief draagt iedereen bij aan het gesprek over het gezamenlijk goede. Precies dat krijgt uiting in de democratie. Omdat de democratie onbepaald is en van niemand in het bijzonder, biedt ze aan een ieder die aan haar deelneemt politieke erkenning,

dat wil zeggen, ze erkent ieders verhouding tot -, of perspectief op het goede.

Een open midden

Deze democratieconceptie behelst stevige kritiek op wat Ad de Bruijne in zijn artikel substantiële democratietheorieën noemt, namelijk het idee dat de democratie gefundeerd is op een bepaald religieuze of morele opvatting. Als het democratisch gesprek namelijk al een bepaalde prefiguratie kent, dan is de erkenning van de legitieme *eigenheid* van elke deelnemer in het democratisch gesprek iets wat afhangt van de (toevallige) meerderheid en dus willekeurig. Dat doet geen recht aan de pluriforme werkelijkheid waarin elk domein en elk mens onherleidbaar als eigenheid verschijnt. Bovendien, als de democratische orde alleen representatief is *als strijd* moet die strijd wel mogelijk blijven en niet worden ingevuld met een prefiguratie van een democratische grond. De democratie wordt niet opengelaten op het moment dat een bepaalde meerderheid vast gaat leggen wat de democratie precies is of wat haar onderliggende waarden zijn. Dit is nu juist waar het democratisch debat over zou moeten gaan. In deze democratische contestatie draaien alle partijen rond wat ik zou willen noemen een *open midden*. Dit midden – wat Lefort benoemde met de lege plek van de macht – moet open blijven om iedereen in de gelegenheid te laten zijn of haar standpunt te berde te brengen. *In een democratie zijn we vrij bij gratie van het open midden*.

Zwakte is kracht

De hier verdedigde stelling behoeft overigens twee kanttekeningen. Ten eerste is het natuurlijk niet zo dat er helemaal geen religieuze stem mag klinken in het democratisch debat. Ten tweede is natuurlijk *historisch* gezien haast niet te ontkennen dat het christendom heeft bijgedragen aan de ontstaansgeschiedenis van de moderne democratie.

Samenvatting

- De moderne democratie heeft geen kern, ook geen christelijke.
- Een pleidooi voor fundering van de democratie doet geen recht aan onze tijd en ons zijn.
- Juist het gebrek aan een fundament constitueert onze democratie.

Sterker nog, het open midden kan volgens mij niet louter in politieke termen worden begrepen, maar behoeft ook een theologische uitleg. Beide zaken mogen er echter geenszins toe leiden dat de door de democratie beschermde pluriformiteit gereduceerd wordt tot een christelijke cultuur of een christelijke kern. Met haar open en onbepaalde karakter is de democratie uiterst kwetsbaar. Er kan altijd iemand opstaan die met meerderheid van stemmen het midden toch probeert te bezetten. Veel te vaak vergeten we in Nederland dat de moderne democratie niet gaat om het uitvoeren van de wil van de meerderheid, maar om het beschermen van de minderheid. Inderdaad kan steeds het democratisch bestaansrecht van de ander opgeheven worden, waarmee het open midden wordt bedreigd. Dat is de zwakte van de democratie, maar ik zie daarin tegelijkertijd ook haar kracht. *In het onbepaalde (zwakke?) van de democratie vinden haar deelnemers een zo groot mogelijke erkenning en vrijheid.*

Democratie en christendom

De ChristenUnie is bij uitstek een partij die kracht in zwakheid erkent en democratische vrijheid verdedigt. Ze draagt bij aan het recht van anderen om op dezelfde manier mee te mogen doen aan de democratie als de rest. Een post-funderende visie op democratische vrijheid zou haar verdediging van cruciale vrijheden nog sterker maken. Als één partij (of een meerderheid van partijen) vanuit het democratische spel het open midden bezet door het in te vullen met een bepaalde cultuur, religieuze achtergrond of traditie, dan is het midden niet langer open en verdwijnt de bron van politieke vrijheid uit ons moderne leven. Inzicht in het open midden van de democratie leert de ChristenUnie de *eigenheid* van elke stem in de democratie te zien, en daarmee aan *politiek van erkenning* te doen. De ChristenUnie doet er goed aan de democratie te verdedigen, maar moet dat niet doen door haar te willen enten op het christendom. ■

Een reactie op dit artikel vindt u op de volgende pagina.

Auteur

Lambert Pasterkamp studeert momenteel af in de politieke filosofie aan de Universiteit Leiden. Hij volgde afgelopen jaar het fellowsprogramma van het WI.

De democratie hangt in de lucht

DOOR AD DE BRUIJNE In een op zichzelf helder en waardevol artikel (zie voorgaande pagina's) bestrijdt Pasterkamp wat ik eerder in *DenkWijzer* schreef. Helaas schiet hij daarbij aan zijn doel voorbij doordat hij niet goed heeft begrepen wat ik daarin wel en niet heb betoogd.

In mijn artikel onderscheidde ik tussen een formele en een materiële opvatting van democratie. Formele democratie komt daarbij ongeveer overeen met wat Pasterkamp bedoelt als hij met een beroep op Lefort stelt dat in de moderne democratie de plaats van de macht leeg moet blijven. Op filosofische gronden poneert Pasterkamp dat deze democratieopvatting de voorkeur verdient.

Ik zou hem daarin graag gelijk geven (echt!), maar heb in mijn artikel juist historische en theologische redenen genoemd waarom dit helaas niet realistisch is. Historisch bezien is het fenomeen van moderne westerse democratieën rechtstreeks afhankelijk van de invloed van de christelijke traditie, aanvankelijk openlijk en later meer verborgen.

Dat beweer ik niet alleen. In de laatste jaren is een groeiende stroom historisch onderzoek losgekomen waarin dat op detailniveau wordt aangetoond. Pasterkamp negeert dat volledig. Theologisch bezien kan in de lijn van het eerste gebod en met Augustinus gesteld worden dat elke gemeenschap van mensen onontkoombaar bestaat rond een transcendent-religieus centrum (een 'god'). Overigens zijn er vandaag ook veel politiek-filosofen die tot dezelfde conclusie komen. Ook die argumentatielijn in mijn artikel negeert Pasterkamp. Daarom blijft zijn beroep op Lefort niet meer dan een vorm van *wishful thinking*. Bovendien trapt hij in de postmoderne val die alles concentreert op 'macht' en de categorie 'waarheid' in het publieke leven buiten beschouwing laat.

Overigens veronderstelt hij ten onrechte dat ik pleit voor het opnieuw publiek erkennen van God om de democratie te redden. Anderen noemen dat zelfs mijn 'neo-theocratie'. Wie mijn eerdere werk kent, weet dat het tegendeel het geval is. In een postchristelijke samenleving kan dat volgens mij geen politiek doel meer vormen. Maar juist dat signaleert hoe kwetsbaar de huidige Westerse democratie is geworden. Zij moet het voortaan zien te redden zonder wat ooit haar geheim was. Zij hangt in de lucht. Er is daarom geen enkele garantie dat zij zal overleven. ■

Regeren in

(MET BIJBEL EN JENEVER)

DOOR GUIDO HOOVELD Van Gerbrandy wordt gezegd dat de bijbel en de jenever hem in Londen door de oorlog hebben getrokken. En wel in die volgorde. Afgelopen najaar verscheen van de hand van Cees Fasseur een biografie over deze oorlogspremier. De jenever komen we al op bladzijde 31 tegen, toen de tiener Pieter Sjoerds Gerbrandy enkele glaasjes had genuttigd na een schaatstocht en bijna van zijn internaat werd verwijderd vanwege dronkenschap. Later bleek het jenevervocht een band te scheppen met een andere regeringsleider die niet vies was van een dagelijkse borrel, Winston Churchill.

Geloof en moed

De andere steunpilaar tijdens de oorlog, de bijbel, of anders gezegd het geloof, komt met regelmaat terug in de biografie. Dat kan ook moeilijk anders. Het fundament van Gerbrandy's leven werd gevormd door het geloof in Jezus Christus. Hij las dagelijks de bijbel en dit boek was voor hem, zoals Fasseur psalm 119 nazegt, een lamp voor de voet en een licht op zijn pad. Het geloof had Gerbrandy van huis uit meegekregen. Hij groeide op in een typisch gereformeerd milieu. In de ouderlijke boekenkast stond *Ons Program*, de politieke visie van de Antirevolutionaire Partij (ARP) geschreven door haar leider Abraham Kuyper. Gerbrandy's vader was voor de ARP wethouder en lid van de Friese Provinciale Staten. In dit plaatje paste ook helemaal dat Pieter Sjoerds aan de Vrije Universiteit ging studeren, één van de bolwerken van de gereformeerde zuil. Zijn vertrouwen op God zorgde er, naast persoonlijke moed, voor dat hij tijdens zijn Londense tijd niet bang was voor de Duitse

bombardementen op de Britse hoofdstad. 'Omdat ik klein van gestalte ben is de kans dat ze me raken toch klein', zei de Nederlandse minister-president, om te vervolgen: 'En voor het overige: wat zou ik me zorgen maken? De Lieve Heer zorgt voor mij.'

Tegen Colijn in

Eigen meester, niemands knecht is de hoofdtitel van het boek. Deze persoonsschets van Gerbrandy heeft zich in de eerste plaats laten gelden in zijn verhouding met de ARP. Voor deze partij werd hij in 1920 lid van de Gedeputeerde Staten van Friesland. Twee jaar later trad hij toe tot het Centraal Comité (het dagelijks bestuur) van de ARP. Daarna stokte voorlopig zijn politieke carrière. Zijn standpunten die sterk afweken van die van de conservatieve hoofdstroom van de ARP, waren hier wellicht debet aan. Gerbrandy kwam op voor de verbetering van de positie van de arbeider en was voorstander van medezeggenschap in bedrijven en het vrouwenkiesrecht. Zo kreeg hij binnen zijn partij een links en dwars imago. Hendrikus Colijn, de partijleider van de antirevolutionairen in het interbellum, gaf hem in 1928 het advies om in het belang van zijn politieke toekomst zijn progressieve opvattingen te matigen. Uiteraard sloeg deze eigenzinnige politicus de raad van Colijn in de wind.

Hoogleraar

De jurist Gerbrandy werd in 1930 hoogleraar burgerlijk recht aan de universiteit waaraan hij

Cees Fasseur
Eigen meester, niemands knecht.
Het leven van Pieter Sjoerds Gerbrandy, Minister-president van Nederland in de Tweede Wereldoorlog.
Uitgeverij Balans, 2014.
606 pagina's | € 39,95

oorlogstijd

gestudeerd had. Ook aan de Vrije Universiteit liet hij blijken zijn eigen meester te zijn en niemands knecht. Naast zijn baan als hoogleraar grotsierde hij in nevenfuncties waardoor een conflict ontstond met het college van directeuren. Toen Gerbandy door kabinetsformateur De Geer in 1939 werd gevraagd om minister van Justitie in zijn kabinet te worden, greep hij deze mogelijkheid om weg te komen bij de VU met beide handen aan. Het kabinet-De Geer was de opvolger van het vijfde kabinet onder leiding van Colijn. Colijns ministersploeg was al na twee dagen door een motie van wantrouwen van de Tweede Kamer naar huis gestuurd. De Geer, lid van de Christelijke Historische Unie, kreeg toen de opdracht een nationaal kabinet te formeren. Omdat de drijvers voor de antirevolutionairen zuur waren, weigerden zij elke medewerking aan de formatiepoging van De Geer. Groot was dan ook de woede binnen de ARP toen bekend werd dat Gerbandy zonder te overleggen met de partijleiding tot het kabinet onder leiding van De Geer was toegetreden. De reacties logen er niet om. De wrok binnen de ARP was zo groot dat ze hem na de oversteek van het kabinet-De Geer naar Londen in de meidagen van 1940 schrapte als lid. Hij was vertrokken zonder een adres achter te laten, was de gezochte en bijna hilarische redenering. Nederland echter mocht zich (volgens Fasseur) gelukkig prijzen dat Gerbandy de woede van zijn politieke geestverwanten trotseerde voor zijn ministerambt. Het kreeg in Gerbandy vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog 'een minister die meer dan wie ook van zijn ambtgenoten bij uitstek op zijn plaats was in de memorabele jaren van Londense ballingschap.'

Minister-president in Londen

De Geer was als regeringsleider van een land in oorlog een ramp. Hij toonde een defaitistische houding en wilde los van de bondgenoten onderhandelen met Hitler. Gerbandy was in het kabinet de felste tegenstander van De Geer. Toen koningin Wilhelmina hem de wacht aanzegde, werd de strijdbare Gerbandy vervolgens door haar met

de formatieopdracht belast. Hij formeerde een nieuw kabinet waar hij zelf minister-president van werd. Volgens Fasseur had Wilhelmina geen betere beslissing kunnen nemen dan Gerbandy de functie van minister-president aan te bieden (ook al bleek de relatie tussen beiden bijzonder moeizaam). Geen enkele andere Nederlander was op dat moment meer geschikt voor deze functie dan hij. Weliswaar schoot hij tekort als leider van het kabinet, maar Gerbandy geloofde, aldus Fasseur, rotsvast 'in de rechtvaardigheid van de Nederlandse zaak' en had een 'onwankelbaar geloof in de uiteindelijke overwinning' op Hitler. Daarmee gaf hij 'zijn omgeving en vervolgens het Nederlandse volk nieuwe moed'.

Een kleine twee maanden na de bevrijding trad het tweede kabinet Gerbandy af. Gerbandy werd in 1948 lid van de Tweede Kamer. Opnieuw toonde hij zich eigenzinnig: fractiediscipline was niet aan hem besteed. Politieke invloed had hij echter nauwelijks meer. Het kon het grote publiek allemaal niet deren. Zijn reputatie als strijdbaar oorlogspremier deed hem tot zijn dood in 1961 bij het Nederlandse volk ongekend populair zijn.

Liefdevol

De biografie van de hand van Cees Fasseur leest als een trein. Hij neemt je als biograaf bij de hand en loodst je door het leven van Gerbandy, zonder daarbij hinderlijk aanwezig te zijn. Het portret dat Fasseur van Gerbandy schetst, zou ik wil aanduiden als liefdevol. Ik kan me bijna niet aan de indruk onttrekken dat Fasseur iets van zichzelf in Gerbandy heeft herkend. Evenals Gerbandy is Fasseur klein van gestalte en heeft hij een markant uiterlijk. Gerbandy had een niet alledaagse loopbaan, Fasseur ook niet. Mocht Fasseur een gelijkenis tussen hem en Gerbandy hebben gezien, dan is dat de biografie zeker ten goede gekomen. ■

Auteur

Guido Hooiveld is historicus en beleidsmedewerker maatschappelijke ontwikkeling bij de gemeente Oldebroek.

Van God Los

DOOR EPP0 BRUINS Een boek van twee gepromoveerde historici, met als aankondiging op de achterflap “voer voor discussie over de christelijke politiek in Nederland”. Dat belooft wat. Ik verwacht nieuwe inzichten en nieuwe feiten die na lang zoekwerk boven water zijn gekomen.

Ewout Klei &
Remco van Mulligen
Van God los.

Het einde van de christelijke
politiek?

Amsterdam: Nieuw Amsterdam 2014
208 pagina's | € 21,95

Ik verwacht dat mijn simpele beelden over de recente Nederlandse politieke geschiedenis op zijn kop worden gezet. En bovenal verwacht ik prikkelende gedachten over hoe het verder moet. Hoe krijgen ze dat voor elkaar in vijftien essays die samen minder dan 200 bladzijden van een pocket beslaan?

Het boek blijkt bij nadere bestudering redelijk lichte kost. Het leest makkelijk weg en heeft niet al te veel wetenschappelijke diepgang. Naarmate de hoofdstukken vorderen wordt het echter wel interessanter, alsof de auteurs er even in moesten komen. Zo is hoofdstuk 6 een beknopt maar verrassend compleet beeld van de opkomst en neergang van christelijke politiek in de eind negentiende en twintigste eeuw. In de hoofdstukken daarna (7 tot en met 10) volgt een gedetailleerde historie van SGP, ChristenUnie (RPF/GPV) en CDA. En er is zelfs een hoofdstuk over de aantrekkingskracht van de PVV op christenen. In dat laatstgenoemde stuk wordt overigens te gemakkelijk een verbinding gelegd tussen mensen die expliciet bezwaar maken tegen 'de islamisering' van Nederland en mogelijke Wilders-sympathieën. Daarmee wordt dit vraagstuk te eendimensionaal behandeld door de auteurs.

Eigen interpretaties

Voor academici uit de humaniora brengen de auteurs wel erg gemakkelijk eigen interpretaties aan. Zo schrijft Ewout Klei dat het gebruik van de naam 'Staphorster variant' als aanduiding van een mogelijke gedoogconstructie in de tachtiger jaren nodig was "om de eigen identiteit extra te onderstrepen, het was een oefening in seculiere zelfbevestiging" (p. 42). Verderop staat: "Ondanks deze machtige positie wist het CDA op ethisch vlak weinig te bereiken."..."Als christelijke regeringspartij had het CDA alleen een remmende invloed." (p. 65-66). Het is mijns inziens maar de vraag of die remmende invloed mag worden gebagatelliseerd als "weinig bereiken" of moet worden gezien als het destijds hoogst haalbare. Af en toe mengen de auteurs er psychologie van de koude grond in, zoals: "De gewone man was blij dat er eindelijk iemand was die wat tegen de verloederende wilde doen. Met Balkenende kon je je identificeren omdat hij niet perfect was." (p. 70) Soms is het ronduit te kort door de bocht: "Ook zijn evangelischen, omdat zij in tegenstelling tot gereformeerde christenen vooral emotioneel en minder rationeel geloven, gevoeliger voor complottheorieën en de aantrekkingskracht van sterke leiders die zich als profeten gedragen." (p. 141).

Televisie

In het essay over de opkomst en rol van de televisie, door Remco van Mulligen, wordt televisie meermalen beschouwd als het medium dat de mening van de meerderheid verkondigt en daarmee bijdroeg aan het verdwijnen van de zuilen. Ik mis in dat essay de bespreking van een effect dat naar mijn mening veel groter is geweest: televisie is lange tijd juist gedomineerd geweest door een progressieve intellectuele minderheid, een soort spreekbuis van de beschaving, die andersdenkenden neerzette als "niet meer van deze tijd". Wellicht zelfs dat televisie heden ten dage bijdraagt aan een nieuwe verzuiling door de maatschappij te kenschetsen in een aantal duidelijk definieerbare kampen: wij (beschaafde, tolerante 21e eeuwse burgers) en zij (intolerante PVV-ers en intolerante moslims). Ik mis dit soort prikkelende gedachten met name in de eerste helft van het boek. De auteurs beperken zich tot het achter elkaar zetten van gebeurtenissen die

de gemiddelde (geïnteresseerde) lezer van dit boek zich wel herinnert. Tijdens het lezen geeft het boek maar weinig Aha-momenten: "Ging dat zo?" of "Verhip, zo ging dat ja!". Ik had van twee gepromoveerde historici toch meer verwacht. Maar misschien had ik niet eerst de achterflap of de cv's van de auteurs moeten lezen.

Leren van D66

In de laatste hoofdstukken weten de auteurs de lezer steeds meer te boeien, daar waar de worsteling met tegenstrijdige belangen wordt beschreven vanuit historisch perspectief, zoals in hoofdstuk 13 waar het gaat om de afweging tussen vrijheden enerzijds en zeden en moraal anderzijds. Dit historisch perspectief toont de verschuiving in denken en het noodzakelijk opportunisme dat soms gepaard gaat met deze worsteling. In hoofdstuk 15 wordt het selectief secularisme van D66 - en de worsteling met haar 'identity markers' - op genuanceerde manier behandeld en wordt er zelfs een advies gegeven hoe de ChristenUnie hiermee zou kunnen omgaan.

Hoe verder?

Het boek zal niet een gezaghebbend naslagwerk worden en qua schrijfstijl en diepgang lijkt het die pretentie ook niet te hebben. Veel zeer recente voorbeelden en namen die ter illustratie en onderbouwing gebruikt worden, zullen over enige tijd bij de gemiddelde lezer geen belletje meer doen rinkelen of historisch irrelevant blijken. Blijft het feit dat het een lekker vlot lezend boekje is geworden. Fascinerend om alles weer eens op een rij te zien. Het levert echter geen nieuwe inzichten en zal daarom niet voer leveren voor discussie over de christelijke politiek in Nederland, zoals beloofd op de achterflap. Totdat ... de lezer belandt bij de nabeschuiving, waar beide auteurs hun reeks essays stoppen en hun persoonlijke mening op schrift stellen over hoe zij ieder de toekomst voor christelijke politiek zien. Hun voorspelling, ja zelfs hun advies, is dat de tijd van expliciet christelijke partijen voorbij is. Het lijkt hen nuttiger en verstandiger om als christen je licht te laten schijnen binnen een religieus neutrale politieke partij, om zo van binnenuit het goede te doen. Toch nog een onverwacht fors startpunt voor een discussie? ■

‘Johnny Cash inspireert me’

INTERVIEW MET NIEUWE WI-VOORZITTER JAN VAN DER STOEP

DOOR GREET SCHUURMAN EN GEERT JAN SPIJKER

Met ingang van januari 2015 is Jan van der Stoep (46) aangetreden als voorzitter van het bestuur (curatorium) van het Wetenschappelijk Instituut (WI). Jan woont met zijn vrouw en drie kinderen in Amersfoort, werkt als lector Media, Religie en Cultuur aan de CHE en is voorzitter van de christelijke milieuorganisatie A Rocha. Op het moment dat wij hem spreken is hij net terug uit Ivoorkust. Hij deed daar voor 3xM onderzoek naar het gebruik van sociale media.

Hoe ben je bij het WI betrokken geraakt?

Dat is via veel omwegen gegaan. Toen ik biologie studeerde volgde ik colleges van Egbert Schuurman. Via hem ben ik geïnteresseerd geraakt in de filosofie. Mijn eerste baan was dan ook niet in de biologie, maar als filosoof, bij de NS! Degene die daar over stations en infrastructuur ging, vond dat de NS wel baat had bij wat reformatische wijsbegeerte. Ik heb toen een adviesrapport geschreven over waarden als individuele vrijheid, leefbaarheid, duurzaamheid en bereikbaarheid. Daarna schreef ik in het verlengde daarvan voor het WI van de RPF het boek *Een kwestie van bereikbaarheid*. Dat was mijn eerste contact met de politiek. Vanaf die tijd bleef ik zijdelings betrokken bij het WI. In 2007 werd ik lid van het curatorium.

Wat doet een curatorium precies?

Daarvoor moet je eerst een andere vraag beantwoorden, namelijk: ‘Wat is het Wetenschappelijk Instituut?’. Volgens mij is het een plek waar we onthaast kunnen nadenken over de politiek van de ChristenUnie. In de politiek moeten soms heel snel besluiten genomen worden. Dat is geen gemakkelijke klus. Het is de taak van het WI om daar vervolgens op te reflecteren: past de besluitvorming bij onze traditie? Daar mag best een element van kritiek in zitten, maar uiteindelijk moeten WI en partij samen de ChristenUnie vormen. Het curatorium heeft de taak de wetenschappelijke kwaliteit van het WI te waarborgen. Wij houden de onderzoekers van het WI er scherp op dat zij de goede vragen stellen en op een goede manier hun onderzoek uitvoeren.

Welke weg hoop je dat het WI de komende jaren zal inslaan?

Ik hoop dat het onthaasten een grote rol blijft spelen. Wetenschap is wat mij betreft niet vanuit een ivoren toren naar de werkelijkheid kijken, maar de tijd nemen om vragen te beantwoorden die leven in de praktijk. Daarnaast vind ik de weg die het WI is ingeslagen met het thema ‘christelijk-sociaal’ een hele belangrijke. Wat betekent die christelijk-sociale identiteit voor de partij, met het oog op de toekomst? Als we vraagstukken bekijken, laten we dan eerst de huidige situatie zelf heel serieus nemen en dan kijken naar wat het christelijk-sociale gedachtegoed in deze situatie kan betekenen.

Wat houdt die christelijk-sociale traditie in volgens jou?

Vier dingen. Allereerst dat Jezus regeert over de hele werkelijkheid. Geloof raakt de hele schepping, is meer dan een persoonlijke relatie met God hebben. Ten tweede is het geen linkse, socialistische politiek die de overheid centraal stelt, maar gaat het juist om de verscheidenheid aan samenlevingsverbanden. Verder is de vrijheid van geloofsovertuiging typerend voor deze

traditie, en ten slotte rentmeesterschap: het zorgen voor wat we van God gekregen hebben.

Het WI heeft een paar jaar geleden als kernwaarden dienstbaarheid, vrijheid en duurzaamheid geformuleerd. Welke spreken jou het meeste aan?
Duurzaamheid en vrijheid. Ik ben als voorzitter en lid van A Rocha veel bezig met de natuur. Daarnaast houd ik van wandelen, fietsen, vogels en vooral van planten. Ik ben ook biologie gaan studeren om mensen te kunnen vertellen van de schoonheid van de schepping. Dat viel tegen; planten werden heel mechanisch benaderd, in plaats van als iets om je over te verwonderen. Dat is een van de redenen dat ik in de filosofie terecht ben gekomen. Maar ook vrijheid van godsdienst en ruimte voor verschil vind ik een belangrijk thema. Ik heb jaren bij het Instituut voor Cultuurethiek gewerkt en ben gepromoveerd op de politieke filosofie van het multiculturalisme. Dit zijn belangrijke waarden voor de ChristenUnie. Naast deze waarden ben ik ook steeds meer haar christelijke identiteit gaan waarderen. Het is voor mij van groot belang dat we een gezamenlijk uitgangspunt hebben in Jezus Christus. Dat is de kern waarop we elkaar vinden.

Welk nieuws houdt jou bezig?

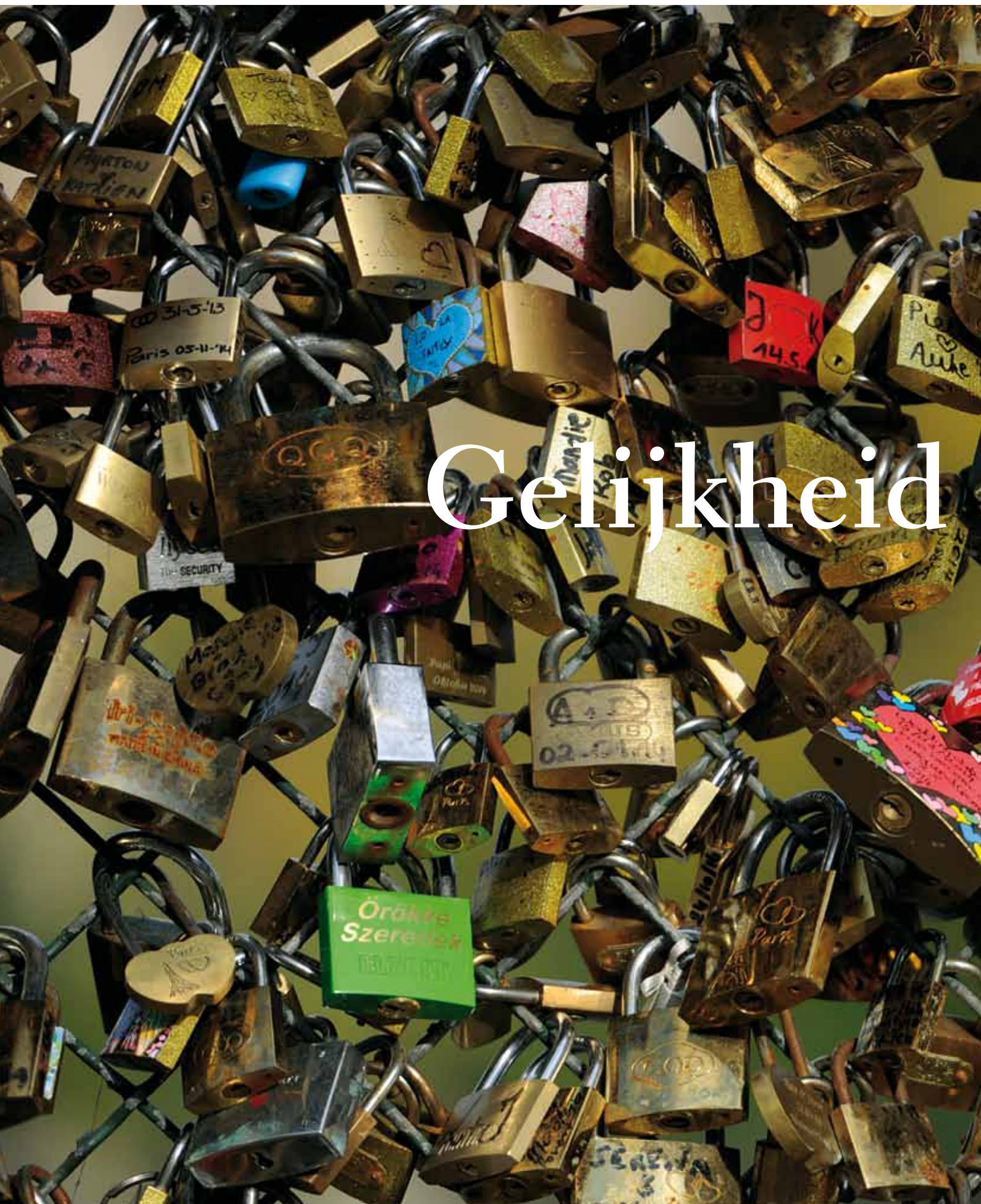
Het raakvlak tussen kerk en maatschappelijke organisaties houdt mij erg bezig. Hoe kunnen we als christenen op nieuwe manieren aanwezig zijn in

de samenleving? Een prachtig voorbeeld daarvan vind ik netwerken van christenen, zoals A Rocha en Present. Daarnaast raken de huidige internationale ontwikkelingen me, zoals die in Oekraïne en het Midden-Oosten. Of asielzoekers die zijn uitgeprocedeerd, terwijl ze een heel bestaan in Nederland hebben opgebouwd. Er is veel onrecht in de samenleving. Daarvoor is te weinig aandacht in de media.

Wie of wat inspireert jou?

Als ik twee filosofen mag noemen: Blaise Pascal en Søren Kierkegaard. Ik moet die filosofen echt af en toe lezen om spiritueel weer aangeraakt te worden. Maar ook de hedendaagse theoloog Tom Wright inspireert me. Hij helpt me om het belang van de schepping - en het werken aan een nieuwe schepping - voor ogen te houden.

En om heel iemand anders te noemen: de Amerikaanse zanger Johnny Cash, een echte verhalenverteller. Ik houd van verhalen. Maar Cash was ook iemand die de zwarte kant van het leven kende. Hij had alcohol- en drugsproblemen, is meermalen opgepakt, maar was ook een diepgelovig christen. Bovendien kon hij mensen samenbrengen, of ze nu democraat waren of republikein. Hij liet zich niet in een hokje stoppen. Hij zocht misdadigers op en wist hen tijdens optredens in de gevangenis in het hart te raken. Daarin liet hij iets van Jezus zien. ■

Gelijkheid

voor alles?

WERKEN AAN BEHOUD VAN PLURIFORMITEIT

DOOR TYMEN VAN DER PLOEG **De Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB) bestaat alweer twintig jaar. Bij de totstandkoming van deze wet was er bij christelijke partijen vrees voor een te grote nadruk op gelijkheid. Is die angst bewaarheid? Is de ruimte voor verschil de afgelopen twee decennia echt afgenomen? Hoe kunnen we werken aan behoud van diversiteit?**

In deze bijdrage zie ik de plaats die het gelijkheidsstreven in onze maatschappij en in het recht heeft. Daarbij ga ik kort in op de achtergrond van het gelijkheidsstreven en vervolgens op het beleid binnen Europa en Nederland betreffende gelijke behandeling en pluriformiteit. Tenslotte bespreek ik de relatie tussen de algemene wet gelijke behandeling en grondrechten van godsdienst en vereniging en mogelijke verbeteringen op dit vlak.

Een 'milde' scheiding van kerk en staat

Sinds de Franse revolutie doet zich in Europa de secularisatie als een belangrijke ontwikkeling voor. De maatschappelijke invloed van de kerk(en) wordt steeds minder. Het aantal gelovigen neemt drastisch af. Gevolg is dat maatschappelijke normen niet meer gebaseerd worden op het christelijk geloof en niet meer gericht zijn op de (veronderstelde) christelijke gemeenschap, zoals daarvoor, maar zijn gebaseerd op niet-godsdienstige uitgangspunten en gericht op normering van de staat tegenover haar burgers (als individu). Bij deze secularisatie past een nadruk op gelijke behandeling van de burgers. Denk aan de Franse revolutieus: *liberté, égalité et fraternité*. In omstreeks dezelfde periode heeft zich de scheiding tussen kerk en staat voltrokken. In de jaren '80 van de vorige eeuw is een en ander in Nederland in de Grondwet neergelegd. In artikel 1 is de gelijke behandeling als norm neergelegd en het hoofdstuk over godsdienst is uit de Grondwet geschrapt. De financiële banden tussen de staat en de kerken werden beëindigd. De scheiding tussen kerk en staat kent bij ons een redelijk milde vorm. Uitgangspunt is dat kerk en staat elkaars terrein eerbiedigen en zich daar niet op begeven. In Nederland mag - tot nog toe - de godsdienst een zekere rol spelen in de samenleving. Veel private organisaties, waaronder kerken en organisaties op godsdienstige grondslag, zijn betrokken bij het leveren van publieke diensten en ontvangen

in verband daarmee ook subsidie. Pluriformiteit is wat dit betreft een belangrijk kenmerk van de Nederlandse samenleving.

Een politieke zaak

Overigens is er de laatste tientallen jaren ook een andere lijn in de samenleving te ontwaren: de groeiende toestroom van immigranten met hun eigen culturen en geloven. In hoeverre gelijke behandeling in alle opzichten met hun opvattingen strookt is de vraag, maar zeker is dat zij in ruime mate bij de Commissie Gelijke Behandeling, thans het College voor de Rechten van de Mens, aankloppen in verband met discriminatie wegens godsdienst.

Het model van de coöperatieve samenwerking tussen de overheid en de godsdienstige organisaties is een van de in Europa gangbare modellen naast het model met de staatskerk en dat van de volstreekte scheiding, zoals in Frankrijk met haar *laïcité*. Het Europese Hof van de Rechten van de Mens (EHRM) acht ieder van deze modellen acceptabel vanuit de vrijheid van godsdienst. Volgens het Hof mag de overheid bij het bepalen van wat noodzakelijk is in een democratische samenleving een eigen beleid voeren, dat het Hof slechts marginaal toetst. Het is dus een puur politieke zaak of het parlement en of de gemeenten de bestaande coöperatieve houding van de Nederlandse overheid ten opzichte van kerken en organisaties met een godsdienstige grondslag handhaven.

De SGP-affaire

De vraag is hoeveel pluriformiteit Nederland zich in Europa kan veroorloven. In dit verband zal allicht bij velen de SGP-affaire te binnen schieten. De Raad van State was van mening dat het weigeren van het passief vrouwenkiesrecht gezien de mogelijkheden voor vrouwen in de politiek en de gewenste pluriformiteit in de samenleving geen inbreuk maakte op de democratische rechtsorde.

‘Het is een puur politieke zaak of parlement en gemeenten de bestaande coöperatieve houding van de Nederlandse overheid ten opzichte van kerken handhaven.’

De Hoge Raad en later ook het EHRM stonden op het standpunt dat het VN Vrouwenverdrag geen vrije marge gaf en afwijking van de democratische rechten (van man en vrouw) niet toelaatbaar is, ook niet met een beroep op godsdienst. Daar valt iets voor te zeggen. Verontrustend is mijns inziens echter, dat het Hof de suggestie wekt dat de staten de gelijkheid van seksen tot hoofddoel hebben gesteld en het Hof zich daar ook door laat leiden. Een rechter hoort zich professioneel niet over politiek uit te laten. Deze is er niet voor de staten maar met name voor hun burgers en zal gericht moeten zijn op de bescherming van alle grondrechten.

Gewetensbezwaren

De trend tot het ten koste van andere waarden doorvoeren van gelijke behandeling komt ook in Nederland naar boven. Van een wetsvoorstel inzake het verbieden van gelaatbedekkende kleding, zoals dat in Frankrijk en België geldt en enkele jaren geleden is ingediend, is echter al een tijd niets gehoord. Ook hier is het de Raad van State die bezwaar maakt, maar het parlement kan er desondanks mee verder gaan.

Ook de initiatiefwet om de weigerachtige trouwambtenaar uit te bannen ontving zware kritiek van de Raad van State. Deze vond het onnodig en overbodig. De christelijke partijen stelden dat er praktisch geen problemen zijn, maar vanuit de ‘seculiere’ partijen gaat het om een principiële zaak. Er vindt, zo werd in mei 2014 terecht door het SGP-Eerste Kamerlid Holdijk opgemerkt, een verschuiving van normatieve opvattingen over het gewicht van de waarde van gelijkheid plaats. Het zou mij niet verbazen wanneer allerlei regelingen voor gewetensbezwaren ook op andere terreinen hun langste tijd hebben gehad.

Vrijheid door gelijkheid

De fundamentele norm voor gelijke behandeling staat in art. 1 van de Grondwet. Daar staat: Allen die zich in Nederland bevinden worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of welke grond ook, is niet toegestaan. In het Europees Verdrag voor de rechten van de mens is met een enigszins andere insteek hetzelfde verwoord.

In eerste instantie is gelijke behandeling een overheidsplicht. De norm geldt ook zoveel mogelijk in

verhoudingen tussen burgers en tussen burgers en private organisaties. Gelijke behandeling is niet het enige grondrecht waarop burgers zich kunnen beroepen. Er zijn ook andere grondrechten zoals bijvoorbeeld de vrijheid van vereniging en van godsdienst. Vaak is er sprake van botsing van deze grondrechten. Algemeen is aanvaard dat er in principe geen rangorde van grondrechten is. Dat betekent dat bij een botsing naar de omstandigheden van het geval moet worden gekeken en moet worden afgewogen. Bij een botsing van het recht op gelijke behandeling met andere grondrechten weegt het eerste recht derhalve niet zonder meer zwaarder. Grondrechten zijn niet absoluut. Dat is inherent aan de grondrechten, zoals in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is af te lezen. In de desbetreffende bepalingen wordt de mogelijkheid gegeven de reikwijdte van de grondrechten te beperken, zij het op redelijke en objectieve gronden. De lidstaten hebben daarbij een zekere *margin of appreciation*, gekoppeld aan het criterium dat de beperking noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving.

De gedachte achter het verbieden van discriminatie is dat moet worden tegengegaan dat mensen door de behandeling van anderen niet in hun zelfbeschikkingsrecht worden erkend, of dat ze systematisch worden uitgesloten. Door gelijkheid wordt de vrijheid van mensen bevorderd; maatschappelijke uitsluiting wordt daardoor doorbroken; ieder moet zijn of haar eigen leven in de maatschappij kunnen leiden, is de gedachte. Dat vanuit dit perspectief niet alleen de overheid, maar ook burgers en maatschappelijke organisaties zich moeten onthouden van discriminatie omdat dit maatschappelijk onzorgvuldig is, lijkt mij redelijk.

Samenvatting

- De scheiding van kerk en staat en de secularisatie gaan in Europa hand in hand; hetzelfde geldt voor het verbod om - op allerlei gronden - te discrimineren.
- Op Europees niveau, maar ook in Nederland, is het streven naar gelijke behandeling een hoofdthema. De vraag is of de bescherming van de vrijheid van vereniging en van godsdienst hier niet onder lijden.
- In de Algemene Wet Gelijke Behandeling ontbreekt evenwicht op dit punt. Toepassing van enkele privaatrechtelijke principes zou voor een meer evenwichtige aanpak zorgen.

De Algemene Wet Gelijke Behandeling (AWGB)

De horizontale werking van het recht op gelijke behandeling komt met name tot uitdrukking in de AWGB van 1994. Daarin wordt verboden onderscheid te maken – op allerlei gronden - bij het aanbieden van diensten en goederen en in het onderwijs. In de AWGB is op verschillende manieren door de wetgever een afweging gemaakt tussen het recht op gelijke behandeling (non-discriminatie) en de vrijheid van godsdienst en van vereniging.

Zo is de wet niet toepasselijk op rechtsverhoudingen binnen kerkgenootschappen alsmede andere genootschappen op geestelijke grondslag en op het geestelijk ambt (art. 3). De vrijheid van godsdienst wordt hier vooropgesteld.

Wanneer het recht op gelijke behandeling wordt ingeroepen tegen een private organisatie kan er allicht een conflict ontstaan met de vrijheid van vereniging. Organisaties die geen zakelijk of open karakter hebben, vallen niet onder de AWGB. Hun vrijheid wordt dus volledig gerespecteerd. Ten aanzien van open en zakelijke verenigingen (organisaties) toetst de Commissie Gelijke Behandeling (thans college voor de Rechten van de Mens) niet alleen het aanbieden van goederen en diensten, maar sinds 2006 ook de statutaire eisen. Onderscheid is slechts geoorloofd wanneer dit samenhangt met het doel van de vereniging. Bij de twee hierna te noemen gevallen is het de vraag of de autonomie/vrijheid van vereniging in acht is genomen.

Casus 1. Hockey

De Koninklijke Nederlandse Hockeybond heeft een - in overleg met de belanghebbende clubs ontworpen - reglement waarin ten aanzien van spelers van buiten de Europese Economische Ruimte (EER) is bepaald dat de club die zo'n speler in een wedstrijd inzet aan de bond toont dat deze de nodige overheidsvergunningen heeft en van de bond bevestiging heeft gekregen dat het in orde is. Een club die deze regel heeft overtreden verzoekt de Commissie Gelijke Behandeling om te verklaren dat de regeling in strijd is met de AWGB wegens discriminatie op grond van nationaliteit. De hockeybond verweerde zich met de stelling dat ze deze eis stelt om een ordelijk verloop van de hockeysport te bevorderen en competitievervalsing

te voorkomen en dat het dus wel degelijk het doel van de bond bevordert. De Commissie ziet dit verband niet (oordeel 2012-63). De rechtbank Utrecht die daarna gevraagd wordt om een oordeel, stelt echter dat, ook als dit verband er wel is, dit bij het maken van direct onderscheid door een sportinstelling niet relevant is.

Casus 2. Rooms-katholieke school

Voor bijzondere scholen geldt dat zij leerlingen ongelijk mogen behandelen op grond van godsdienst. De Commissie Gelijke Behandeling heeft als nader criterium in 2007 ontwikkeld dat kledingvoorschriften uit doel en aard van de bijzondere school ter waarborging van de identiteit moeten voortvloeien en dat de school daarbij een consistente gedragslijn moet voeren. Een rooms-katholieke middelbare school in Volendam gaat op zeker moment over tot invoering van een kledingregeling, inclusief een hoofddoekenverbod. De Commissie Gelijke Behandeling achtte dit ongeoorloofd, omdat de school niet een consistent beleid voerde (CGB Oordeel 2011-2). De school veranderde ondanks de uitspraak van de Commissie Gelijke Behandeling haar beleid niet en handhaafde de kledingvoorschriften. Een vader klaagde toen de school op grond van onrechtmatige daad aan bij de kantonrechter te Haarlem. Deze oordeelde in 2011 dat het aan het schoolbestuur is om te beslissen of het door middel van dit kledingvoorschrift de katholieke identiteit wil beschermen. Het bestuur had ook anders kunnen beslissen, maar op zich was de beslissing gezien de grondslag van de school aanvaardbaar. De rechter toetst dus marginaal. Wanneer er willekeur tegenover de leerling zou zijn geweest, quod non, zou het onrechtmatig zijn. Het Hof Amsterdam had hetzelfde standpunt.

Onevenwichtige uitspraken

Dat ingevolge de AWGB bij zogenaamde directe discriminatie gelijke behandeling zonder meer voorgaat, levert volgens mij onevenwichtige uitspraken op, zoals bij de zaak van de hockeybond met de gedeeltelijke nietigheid van het reglement blijkt. Mijns inziens bevat het privaatrecht goede handvatten om deze conflicten op te lossen. Door de rechters in de hoofddoekenzaak wordt de bevoegdheid om te beslissen van de (organen van de) privaatrechtelijke rechtspersoon

gerespecteerd. Hier wordt het privaatrechtelijk-rechtspersonenrechtelijk systeem in acht genomen en daarmee ook recht gedaan aan de vrijheid van vereniging. Wellicht past het hier het begrip soevereiniteit in eigen kring te laten vallen.

Bij toetsing van besluiten aan de redelijkheid en billijkheid die al dan niet ten opzichte van een lid of anderszins bij de organisatie betrokkene in acht dient te worden genomen (art. 2:8 BW) zal de rechter marginaal toetsen. Hij toetst dus niet wat hij zelf redelijk vindt of doelmatig. In het verband van de vereniging (organisatie) is de statutaire bevoegdheid voor alle betrokkenen uitgangspunt. Als deze wordt gehanteerd op een wijze die niet redelijk genoemd kan worden, gaat het individuele belang van een lid of anderszins betrokkene voor. Er is een afweging van belangen, maar door het feit dat betrokkene deel uitmaakt van de organisatie weegt het belang van de organisatie in principe zwaarder.

Ook bij een actie op grond van onrechtmatige daad tegen (een orgaan van) een rechtspersoon zal de rechter bezien of de rechtspersoon in redelijkheid, gezien alle omstandigheden tot de desbetreffende daad/handeling had kunnen komen. Wel toetst de rechter of er sprake is van misbruik van recht.

Conclusie

De gelijke behandelingswetgeving leidt er op dit moment toe dat de vrijheid van vereniging en van godsdienst onder omstandigheden een mindere rang krijgen zonder dat daar een rechtvaardiging voor is, terwijl een regulering van de gelijke behandeling waarbij afweging van dit recht met andere vrijheden plaatsvindt tot een redelijker resultaat leidt. Ook lijkt de invoering van een

drempel voor het beroep op het college noodzakelijk. Er wordt nu niet nagegaan of de klager werkelijk een belang heeft, of er serieus sprake is van (eventueel immateriële) schade. Nu wordt met droge ogen door het college beoordeeld of het verstrekken van gratis koffie aan alleen moeders op moederdag discriminatie is van mannen (oordeelnr. 2013-163: ja) en of dit ook wanneer in een fietsenstalling aan mannen gevraagd wordt hun fiets in een bovenrek te plaatsen het geval is (oordeelnr. 2014-141: niet gebleken).

Een en ander vraagt echter om een principiële ingreep in de AWGB. Wanneer dit voor de rechter mogelijk maakt om de gelding van conflicterende grondrechten met in achtneming van alle omstandigheden te wegen en daarbij het uitoefenen van (statutaire) bevoegdheden marginaal te toetsen, wordt het recht op gelijke behandeling mijns inziens beter op zijn plaats gezet.

Daarmee is het Europese anti-discriminatiestreven, waarin voor afwijkende standpunten in feite geen ruimte is, nog steeds aanwezig. Naar ik hoop, maar echt gerust ben ik er niet op, zullen we in Nederland ook in de wetgeving ruimte voor pluriformiteit houden. Anders schuiven we als vanzelf op naar het type strikte kerk-staat-scheiding, zoals Frankrijk dat kent. ■

Auteur

Dr. Tymen van der Ploeg is emeritus hoogleraar privaatrecht van de Vrije Universiteit. Deze bijdrage is een verkorte weergave van de tweede Schuurmanlezing die hij eind oktober in Breukelen hield. Die lezing was geënt op zijn afscheidsrede van de VU in september 2012, getiteld: *Vrijheid, gelijkheid en redelijkheid*.

Op campagne zonder auto

INTERVIEW MET MICHEL KLEIN, LIJSTTREKKER NOORD-HOLLAND

DOOR GEERT JAN SPIJKER Michel Klein woont met zijn vrouw en drie kinderen - en af en toe een pleegkind - in een schilderachtig oud huis in Bussum. Als ik voor de deur sta moet ik een spoortje jaloezie onderdrukken, zeker als ook nog eens blijkt dat dit huis uit 1904 een A label heeft, helemaal door hem zelf voor elkaar geklust. Het tekent Klein, die erkent dat er 'een beetje een wereldverbeteraar' in hem schuilt. Hij wil zijn geloof handen en voeten geven in de samenleving, als wetenschapper maar nu ook als politicus in de provincie.

Je werkt als exacte 'computerwetenschapper' aan de universiteit, dat is heel wat anders dan politiek. Waar komt je politieke interesse vandaan? Ik ben opgegroeid in Waterland, boven Amsterdam. In mijn jeugd - ik was toen een jaar of 9 - heeft een groot bedrijf daar, in de Volgermeerpolder, zwaar chemisch afval gedumpt, met medeweten van Amsterdamse ambtenaren. Dat had veel impact. Ik weet nog hoe verontwaardigd ik was. We konden daardoor de hele zomer niet zwemmen - en dat deden we natuurlijk veel in Waterland. Dat het bedrijf er uiteindelijk mee is weggekomen heb ik als heel onrechtvaardig ervaren. Een vormende ervaring, die nog doorwerkt nu ik politiek actief ben. Toen de ChristenUnie ontstond ben ik lid geworden, de fusie destijds was voor mij een mooi moment om steun uit te spreken.

CLOSEUPFOTO.NL

Waarom de ChristenUnie?

De ChristenUnie heeft de mooiste idealen: het werken aan de bedoeling die God met zijn schepping heeft. Tegelijk is de ChristenUnie als partij ook het meest ontspannen: we kunnen die idealen niet zelf realiseren. Uiteindelijk kan alleen God deze wereld verlossen. De christelijke identiteit van de partij vind ik cruciaal: wat ons bindt is het evangelie, dat is bevrijdend. Standpunten kunnen uiteen liggen, maar toch is er eenheid.

Hoe ben je in de provinciale politiek terechtgekomen?

Ik ben 2,5 jaar raadslid geweest, dat begon vrij onverwacht maar was ontzettend leuk om te doen. Het analyseren van politieke vraagstukken, op basis van principes keuzes maken en dan op een strategische manier allianties zoeken: dat past me goed. Zowel mijn analytische als mijn sociale kant kan ik er in kwijt. Ik was wel blij dat ik de ChristenUnie masterclass had gedaan, want die leverde me een brede basis voor het politieke werk, zoals kennis van het politieke landschap en vaardigheden rond debatteren. Het gaf mij meer politiek zelfvertrouwen. Voor de masterclass beargumenteerde ik vooral op basis van mijn eigen analyses, daarna kon ik beter vertolken hoe dat bij de ChristenUnie past.

De provincie gaat veel over infrastructuur en ruimte. Wat heeft dat met christelijke politiek te maken? Waarom moet de ChristenUnie hier aanwezig zijn?

Als christen moeten we op alle niveaus actief zijn. De provincie gaat over wezenlijke zaken als natuurbeheer, energie en vervoer. Het is belangrijk om hier duurzaamheid handen en voeten te geven. De provincie heeft veel mogelijkheden om de zorg voor de schepping te verbeteren, laten we dat benutten en meedoen. Daar komt bij dat specifiek in Noord-Holland het vertrouwen in de politiek laag is, door recente affaires met politici als Hooijmaijers en Moens. Laten we een ander voorbeeld geven door open, eerlijk en dienstbaar te zijn als politici.

In het raamkozijn zag ik het boek 'Herstellers' van Gabe Lyons liggen. Vind je 'herstel' van de Nederlandse samenleving nodig?

Persoonlijk vind ik dat we de hele samenleving op een andere leest moeten schoeien. We consumeren te veel, kopen driemaal vaker kleren dan

twintig jaar geleden! We buiten de wereld uit. Het stuk van Eppo Bruins in de vorige *DenkWijzer* vond ik schokkend. Onze economie zit echt op een dood spoor. Ik zie dat in mijn omgeving. Mijn broer werkt bij een loonwerkersbedrijf, zij moeten steeds meer werken voor hetzelfde of minder geld. Als zelfs gewoon werk onder de kostprijs moet worden uitgevoerd, dan gaat er ergens iets mis.

Ligt hier een taak van de politiek?

Mensen zeggen vaak: verandering moet van onderop komen. Dat klopt wel, maar is toch ook eenzijdig. De politiek heeft hier wel degelijk een rol. Christelijke politiek mag af en toe ook best profetisch zijn. Dat we aangeven hoe God de wereld bedoeld heeft. Dat kan in de oppositie natuurlijk makkelijker dan in de coalitie. Dat heb ik in Bussum wel gemerkt afgelopen jaren.

Tot slot: heb je zin in de campagne?

Hoe ga je Noord-Holland veroveren?

Noord-Holland is een hele diverse provincie. Je hebt 't Gooi en Amsterdam: daar voelt men zich niet echt inwoner van deze provincie. Als je dan noordelijker gaat dan ontstaat dat gevoel meer. Tegelijk heeft men het juist daar moeilijker. In steden als Purmerend en Zaanstad begint men de crisis te voelen: de middenklasse ondervindt daar steeds vaker de gevolgen van economische achteruitgang. En nog noordelijker, richting de kop van Noord-Holland, is veel platteland met krimp en werkloosheid. Daar heeft men het echt moeilijk. Daar is veel zorg nodig, bijvoorbeeld om de regionale economie te versterken. Te werken aan een goede balans tussen economie en ecologie. Ik zal veel op reis gaan door de provincie. Samen met onder meer nummer 2 Don Ceder gaan we voor de tweede zetel. Zonder eigen auto, want die heb ik niet. Maar met een NS Card, OV-fietsen en Greenwheels kom je een heel eind. ■

Geïnterviewde

Michel Klein (41) is getrouwd en vader van drie dochters. Hij woont in Bussum en is daar lid van een PKN-gemeente. Klein werkt als universitair docent aan de Vrije Universiteit en houdt zich bezig met onderzoek naar intelligente systemen om mensen te ondersteunen. Hij is lijsttrekker van de fractie ChristenUnie/SGP in Noord-Holland bij de komende PS-verkiezingen.

‘Effectiever communiceren en samenwerken’

DOOR ERIK VAN DIJK Hoe herken en ontwikkel ik mijn sterke kanten? Wat zijn mijn valkuilen en hoe vermijd ik die? Welke situaties motiveren mij? Hoe kan ik anderen beter inschatten en benaderen? Hoe kan ik mogelijke wrijvingen en conflicten reduceren?

Op dit soort vragen willen de meeste mensen graag antwoord hebben. Wie wil er nu niet leren om effectiever met anderen te communiceren en samen te werken? Het ChristenUnie Opleidingscentrum helpt bestuurders daar graag bij.

Gereedschapskist voor beter functioneren en effectiever samenwerken

Bij de ChristenUnie hebben we in de loop der jaren al vele fracties en besturen geholpen om met hun onderlinge verschillen om te gaan. Dramatischer gezegd: om elkaar aan te vullen in plaats van aan te vallen. Ook hebben we wethouders getraind om effectiever te communiceren met collega's, ambtenaren, ondernemers, burgers en al die andere, verschillende mensen waar ze dagelijks mee te maken krijgen.

Wij gebruiken daarvoor het DISC persoonlijkheidsprofiel (van de internationale organisatie Persolog). Het is een krachtig instrument dat eenvoudig inzicht geeft in verschillende gedragstendensen en hoe mensen daarmee om kunnen gaan. Door een online profiel in te vullen ontdekken mensen hun eigen sterkten en beperkingen. In een training en/of persoonlijk gesprek geven we advies om ideeën en strategieën te ontwikkelen op het gebied van effectieve communicatie en gedrag in dagelijks leven, functioneren in een fractie of werk als wethouder of burgemeester.

Op het partijbureau werken twee gecertificeerde trainers en ook in ons netwerk van trainers en coaches bevinden zich mensen met een DISC-licentie. De persoonlijkheidsvragenlijsten van Persolog zijn gebaseerd op wetenschappelijke modellen en statistisch getoetst op hun betrouwbaarheid. Kortom: DISC is een buitengewoon behulpzaam instrument in de gereedschapskist van bestuurders.

Ons aanbod

Wij bieden in juni een DISC-training aan op het partijbureau voor iedereen die effectiever en krachtiger wil communiceren en samenwerken. Deelnemers vullen van tevoren online een vragenlijst in en tijdens een interactieve trainingsdag gaat iedereen aan de slag met zijn of haar persoonlijke profiel.

Schikt het tijdstip van de training u niet en/of geeft u de voorkeur aan een korte online training gecombineerd met een persoonlijk adviesgesprek n.a.v. de DISC-test, dan is dat mogelijk.

Ook kunt u bij ons voor uw fractie een teamtraining aanvragen waarin we gebruik maken van DISC. Kijk voor meer info hierover op christenunie.nl/opleiding/teamtraining. ■

TRAININGSDAG - 6 JUNI

Alle praktische informatie over de trainingsdag op 6 juni (datum onder voorbehoud) in Amersfoort én de mogelijkheden voor een persoonlijk adviesgesprek vindt u op: christenunie.nl/opleiding/discpersoonlijkheidstest.

ChristenUnie
Opleidingscentrum

Column

Vrederijk

DOOR EPP0 BRUINS, HOOFDREDACTEUR

Het lijkt er steeds meer op dat Nederland niet meer weet hoe met geloof en gelovigen om te gaan. We zitten met onze handen in het haar als mensen zich al te stellig uitdrukken over geloof en niet bereid zijn tot een dialoog daarover. We kunnen niet begrijpen waarom jonge Hagenezen naar Syrië trekken om ondersteuning te leveren aan IS en soms zelfs mee te vechten. Een deel doet het misschien omdat het goed betaalt (IS betaalt drie keer meer dan het Syrische overheidsleger), maar ik verwacht toch dat het overgrote deel van de jongeren gaat omdat ze ervan overtuigd zijn dat het een goed doel dient. Ze geloven ergens in.

Zwaaïen met zwarte vlaggen

Het enige antwoord dat de overheid in ons 'neutrale' Nederland nog heeft, is de vrijheid van meningsuiting, met als grens het aanzetten tot haat en geweld. De laatste tijd zie ik echter een verschuiving: de overheid neemt steeds meer maatregelen om religieuze uitingen te beperken (helemaal na de aanslagen op Charlie Hebdo). Zo vraagt men zich openlijk af of ze moet toestaan dat jongeren op straat mogen zwaaïen met zwarte IS-vlaggen. Het is, zo vindt men, onacceptabel dat Nederlandse jongeren aanhanger zijn van de stichting van het kalifaat. Het komt me voor dat hier wordt geknabbeld aan een fundamentele vrijheid: het recht iets te vinden dat in de ogen van de meerderheid absurd is.

Aanhangers van het kalifaat geloven in de komst van de Mahdi, de voornaamste messias-figuur van de islam. Hij zal verschijnen na een periode van grote onrust en lijden op aarde. Hij zal kalief zijn, dat is de onderkoning van God op aarde, als heerser van de wereld. Hij zal gerechtigheid op aarde vestigen, zich bij de gelovigen voegen, naar Israël trekken en het heroveren. Jeruzalem zal de hoofdstad worden van waaruit hij over zijn vrederijk regeert.

Wijzen op de Weg

Dit verhaal komt u verrassend bekend voor, niet? Het rechtvaardigt op geen enkele manier het brute geweld dat IS toepast, maar christenen kunnen wel begrijpen dat het een aantrekkelijk toekomstbeeld is, zeker voor kansloze twintigers. Laten we ons echter beseffen dat de gemiddelde Nederlander geen idee meer heeft waar dit over gaat. Geloof is voor velen een ver-van-het-bed-show geworden, de komst van een Mahdi al helemaal. Vraag is wel: hoe komt een gemiddelde maatschappelijk werker in de Schilderswijk nog in gesprek met een radicaliserende jongere?

Terwijl onze 'neutrale' overheid met haar handen in het haar zit, denk ik dat er een speciale taak voor christenen ligt om in gesprek te komen met islamitische jongeren. Ik pleit daarom voor maatschappelijk werk op expliciet religieuze grondslag. Mét overheidssubsidie. Wat deze jongeren drijft, kan niet worden begrepen door agnosten, ietsisten of humanisten.

Daarnaast hebben wij persoonlijk een taak. Wij kunnen op een andere Weg wijzen: een Messias die al overwonnen heeft door de andere wang toe te keren - door te lijden, te sterven en op te staan. Hij leeft! Laten we een licht zijn in de wereld en bidden voor onze vijanden en voor de vervolgd. Laten we gebruik maken van onze geloofsvrijheid, zolang we in Nederland mogen vinden wat we vinden. ■

‘Verkiezingen voor Provinciale Staten zijn zoiets als verplichte gymnastiekoefeningen; je weet dat ze goed voor je zijn, maar echt enthousiast word je er niet voor en vaak denk je dat ze niet helpen.’

Herman Sietsma, pagina 13

